

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Kdo má oči k vidění, at' vidí
Možnosti pastorační neslyšících
v České republice**

Karel Müller

Katedra praktické teologie
Vedoucí práce ThDr. Ladislav Beneš
Studijní program N6141
Studijní obor Evangelická teologie (jednooborová)

Praha 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou diplomovou práci s názvem *Kdo má oči k vidění, ať vidí. Možnosti pastorače neslyšících v České republice*. napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 28. 4. 2016, Karel Müller

Bibliografický záznam

MÜLLER, Karel. *Kdo má oči k vidění, ať vidí. Možnosti pastorace neslyšících v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta, Katedra praktické teologie, 2016, s. 106, Konzultant diplomové práce ThDr. Ladislav Beneš.

Anotace

Ve své diplomové práci se zabírám problematikou lidí se sluchovým postižením. Představuji české teologické reflexi kulturu Neslyšících a poté jednotlivá křesťanská společenství, kde se shromažďují neslyšící. Analyzuji specifika těchto shromáždění, jakou roli zde mají neslyšící a užívání znakového jazyka. V závěru popisuji teologickou reflexi z pohledu lidí s postižením a následně specifika teologie z perspektivy Neslyšících.

Klíčová slova

sluchové postižení, kultura Neslyšících, Teologie postižení, Křesťanská společenství neslyšících, Teologie Neslyšících

Annotation

In my diploma thesis I deal with the problematic of people with hearing impairment. I introduce Deaf culture to Czech theological reflection and then concrete Christian communities in the Czech Republic, where deaf people gather. I analyze specifics of these communities, what is the role of the deaf people and using of sign language. I end up with theological reflection from the perspective of people with disabilities and then I introduce specifics of theology from the perspective of the Deaf.

Keywords

Hearing Impairment, Deaf culture, Deaf studies, Disability Theology, Deaf Christian Communities, Deaf Theology

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat své rodině, přítelkyni Věře Matulíkové a její rodině za neutuchající podporu při mém studiu. Dále bych chtěl vyjádřit vděk všem neslyšícím, kteří se nepohoršovali na mou znalostí Českého znakového jazyka, ale rádi mně pomohli s učením ČZJ. Chci hlavně poděkovat mým přátelům z 53. skautského oddílu neslyšících Potkani, kteří mi ukázali svět Neslyšících. Chci také poděkovat vedoucímu mé diplomové práce ThDr. Ladislavu Benešovi. Chci také poděkovat Synodní radě ČCE a Nadačnímu fondu Věry Třebické – Řivnáčové za to, že mi přispěli na kurzy ČZJ. Hlavně můj vděk patří Bohu za to, že mě vedl celým studiem, že jsem v něm našel útočiště v těžkých chvílích a že mě přivedl k tomu, abych se Neslyšícími vůbec zabýval.

Obsah

Úvod	7
Slovník pojmů	10
1. Není neslyšící jako Neslyšící	11
1.1 Lidé se sluchovým postižením.....	11
1.2 Tři pohledy na sluchové postižení	14
2. Kultura Neslyšících	23
2.1 Neslyšící jako menšina	23
2.2 Kdo je členem komunity Neslyšících?	26
2.3 Ohrožení komunity neslyšících	30
2.4 Znakový jazyk.....	31
2.5 Kulturní projevy komunity Neslyšících.....	36
3. Křesťanská společenství a neslyšící	39
3.1 Dotazník pro osoby se sluchovým postižením	39
3.2 Popis křesťanských společenství neslyšících.....	43
3.3 Shrnutí.....	70
3.4 Zahraniční situace	75
3.5 Překlad Bible do znakového jazyka.....	77
4. Teologie postižení a Neslyšící	84
4.1 Nancy Eiesland – Disabled God	85
4.2 Deborah B. Creamer – Omezení a Teologie postižení	89
4.3 Shrnutí – Teologie postižení	91
4.4 Teologie z perspektivy Neslyšících	92
Závěr.....	101
Použitá literatura.....	103
Elektronické zdroje.....	105

Úvod:

Název mojí diplomové práce: *Kdo má oči k vidění, ať vidí*. je parafrází biblického textu Ježíšovy výzvy v evangeliích *Kdo má uši k slyšení, slyš*. Tato výzva se objevuje na více místech a vždy je to povolání pro všechny lidi, ať mu naslouchají a snaží se pochopit jeho podobenství. Ale co když člověk už od narození neslyší a nemá přístup ke světu zvuků? Neplatí pro něj tato výzva, když ji nemůže slyšet? Naštěstí lidská touha po komunikaci a po dorozumění překonává všechny bariéry, i ty tělesné. A proto mezi neslyšícími vznikl a žije komunikační systém – znakový jazyk. Neslyšící lidé, kteří používají znakový jazyk, „poslouchají“ očima a „mluví“ rukama. Proto každý, kdo má oči vidění a ruce k mluvení, má mít možnost vidět a mluvit o evangeliu Ježíše Krista.

Moje práce je výsledkem dvouletého snažení porozumět neslyšícímu světu, jeho myšlení, kultuře a víře. K problematice neslyšících jsem se dostal v podstatě náhodou, když jsem hledal v knihovně ETF knížku modliteb na každý den, tak z regálu vypadla na zem kniha modliteb pro neslyšící. Zvedl jsem ji a byl jsem fascinován, že se lze „rukama“ modlit. Hodně mě to zaujalo a začal jsem pátrat po tom, jestli jsou v České republice nějací neslyšící faráři nebo faráři, kteří se přímo věnují neslyšícím. Postupem času jsem narazil na diplomovou práci, která vznikla v roce 2010 autora Lukáše Jambora: *Specifika pastorační práce neslyšících a její současná podoba v České republice*. Ten se ale po napsání své práce ale nadále pastorační práci s neslyšícími nevěnoval. Jeho práce je mi důležitým základem, na kterém chci stavět.

Svět neslyšících mě uchvátil. Když jsem poprvé navštívil katolickou mši tlumočenou do Českého znakového jazyka, najednou jsem viděl i to, co jsem měl možnost slyšet. Byl to skvělý pocit začít vnímat Slovo Boží více smysly. Díky znakovému jazyku jsem si vše lépe dokázal představit, a proto jsem se rozhodl, že bych se chtěl pastoračně věnovat neslyšícím.

Na počátku své práce bych chtěl upozornit, že ke světu neslyšících přistupuji jako outsider v pravém slova smyslu. Byl jsem za hranicemi tohoto světa a podařilo se mi do něj nahlédnout a vstoupit. Neslyšící nikdy nebudu (maximálně ohluchlý). Píši o neslyšících jako slyšící člověk, který umí průměrně užívat znakový jazyk a zná osobně několik neslyšících. Moje pojednání se podobá se to práci kulturního antropologa mezi kmenem indiánů, který také nikdy indiánem nebude, ale chce představit jejich svět akademickému světu a poté i okolní společnosti.

Svoji diplomovou práci píši na katedře Praktické teologie, proto se co nejvíce vynasnažím, aby měla co nejvíce praktický ráz, aby z ní mohli čerpat i další lidé, kteří by projevíli zájem o téma Neslyšících křesťanů. Tato práce stojí na pomezí více oborů. Píši ji sice z pozice studenta evangelické teologie, ale zasahuji také do oboru speciální pedagogiky a Deaf studies.

V první kapitole *Není neslyšící jako Neslyšící* krátce představím základní dělení lidí se sluchovým postižením. Také se zaměřím na tři přístupy, které má společnost k lidem s postižením. Jedná se o medicínský model, sociálně – integrační a kulturní. Ve druhé kapitole *Kultura Neslyšících* představím teologickému světu kulturu Neslyšících, protože pro porozumění křesťanských společenství neslyšících je také třeba znát alespoň základy kulturního života Neslyšících, a jak funguje znakový jazyk. Třetí kapitola *Křesťanská společenství a Neslyšící* se už přímo zaobírá jednotlivými společenstvími neslyšících křesťanů v České republice. Navazují tím na práci Lukáše Jambora, který popsal existenci jednotlivých společenství. Osobně jsem navštívil a zmapoval různá společenství. Dále jsem popsal, jak probíhá bohoslužba/mše a jaké další aktivity probíhají v jednotlivých společenstvích. Všiml jsem si toho, jakou roli v těchto společenství mají sami neslyšící a znakový jazyk. V této kapitole také představím projekt překladu Bible do Českého znakového jazyka. A v poslední

kapitole *Teologie postižení a Neslyšící* jsem popsal dva modely, jak mohou lidé s postižením figurovat v teologické reflexi. Na to naváží specifiky teologické reflexe z perspektivy Neslyšících.

Věřím, že díky mé práci se mezi křesťany zvedne povědomí o problematice Neslyšících a jejich specifickému přístupu ke křesťanské víře.

Slovník pojmů:

ASL – American Sign Language (Americký znakový jazyk)

ASNEP – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel

BJB – Bratská jednota baptistů

BSL – British Sign Language (Britský znakový jazyk)

CASD – Církev adventistů sedmého dne

CODA – Child of deaf adult (slyšící děti neslyšících rodičů)

ČZJ – Český znakový jazyk

ČUN – Česká unie neslyšících

ČNES – Čeština v komunikaci neslyšících

KI – kochleární implantát

Ohluchlý – osoba, která ztratila sluch v postlingválním období

neslyšící¹ – pod tímto termínem ve své práci rozumím osoby se sluchovým postižením, které se takto samy označují, ale nevnímají svoji hluchotu jako kulturní odlišnost, dále je zde tento termín uváděn v kontextu protikladu slyšící x neslyšící (Aj – deaf)

Neslyšící – osoby se sluchovým postižením, které vnímají svoji hluchotu jako kulturní odlišnost (Aj – Deaf)

Osoba se sluchovým postižením – nejširší možný pojem, ve kterém jsou lidé se sluchovým postižením od narození až po ty, kteří ohluchli v pozdějším věku.

ŘKC – Římskokatolická církev

ÚČJTK – Ústav českého jazyka a teorie komunikace

ZJ – znakový jazyk

¹ Neslyšící v ČR se takto začali označovat již od roku 1927, kdy na sjezdu neslyšící v Plzni bylo rozhodnuto prosazovat pojem neslyšící proti pojmům hluchý/hluchoněmý. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. FRPSP. 1999 Praha. s. 39

1. Není neslyšící jako Neslyšící.

V této úvodní kapitole se zaměřím na různé pohledy na neslyšící – medicínský, sociálně – integrační a kulturní. Téměř každá práce, která se zaobírá neslyšícími, začíná jejich charakteristikou. Dělení je velmi různorodé, a proto se jím nebudu příliš do hloubky zabývat, a představím pouze základní pohledy na neslyšící. V rámci své diplomové práce se zaměřím spíše na příspěvky z oblasti kulturologické a lingvistické, které vnímají lidi se sluchovým postižením jako jazykovou a kulturní menšinu.

1.1 Lidé se sluchovým postižením

Nejobecnější jazykové vymezení skupiny obyvatelstva, kterou se ve své diplomové práci zabývám, je: *lidé se sluchovým postižením*. Toto slovní vyjádření vychází z medicínského pohledu a vyjadřuje, že neslyšící lidé se vymykají celkové *zdravé* společnosti tím, že mají nefunkční jeden smysl. Jsou postižení nějakou smyslovou vadou.

Do kategorie sluchových postižení lze zařadit mnoho různých poruch. Tím se ale své diplomové práci nechci zabývat z toho důvodu, že to již pro teology zpracoval Lukáš Jambor ve své diplomové práci a já bych zde jen jeho práci duplikoval.² Já bych ve své práci chtěl postupovat jinak a chci zdůraznit to, že je třeba vnímat neslyšící jako kulturní a jazykovou menšinu, která se nazývá Neslyšící (ovšem pouze ty lidi, kteří se takto sami charakterizují, nelze paušálně říci o všech neslyšících, že jsou Neslyšící.³), která žije ve světě slyšících.

² JAMBOR, Lukáš. *Specifika pastorační práce neslyšících a její současná podoba v České republice*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. CTF UPOL. s. 11. – 19.

³ Viz kap. 2.2.

V České republice se nachází zhruba půl milionu lidí se sluchovým postižením, z nichž drtivou většinu tvoří starší lidé, kteří začali ztrácet sluch s postupujícím věkem. Výzkum J. Hrubého z roku 1993 a opět z roku 1998 ukazuje, že v ČR je zhruba 7600 prakticky neslyšících (nad 70 dB), kteří ztratili sluch před narozením nebo před započítáním školní docházky.⁴ Pojem praktická hluchota v sobě zahrnuje, že člověk může mít zbytky sluchu, ale ani s kompenzační pomůckou není schopen zvuky rozeznávat.

Další výzkum proběhl v roce 2005 a uvádí, že v ČR se nachází 76 400 sluchově postižených (nad 40 dB).⁵ Tito lidé mohou používat kompenzační pomůcku a je možné, aby vnímali a rozeznávali některé zvuky. Ovšem schopnost vnímat a reprodukovat řeč je velmi individuální. Uživatelů ČZJ je v ČR podle kvalifikovaného odhadu kolem 9 000.⁶

Na začátek se ale přece nevyhnu jisté medicínské charakteristice osob se sluchovým postižením. Do této skupiny patří lidé s různou ztrátou sluchu.⁷

Jsou to lidé:

Nedoslýchaví

– slabá sluchová ztráta 20 – 40 dB

– střední 40 – 70 dB

– těžká 70 – 90 dB

Neslyšící – ztráta nad 90 dB

⁴ HRUBÝ, Jaroslav. Kolik je u nás sluchově postižených? *Speciální pedagogika*. Praha, 1998, 8(2), 5 - 20.

⁵ NOVÁK, J., KALNICKÁ, V. Šetření zdravotně postižených osob zaplnilo další bílé místo na mapě české statistiky. *Statistika*. 6/2008. s. 541–552.

⁶ Překlad Bible do ČZJ. *Bible bez hranic* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://biblebezhranic.jeank.cz/index.php/o-projektu?layout=edit&id=36>

⁷ Statistika osob se sluchovým postižením [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/comin/kurz-komunikace-se-sluchove-postizenymi/sluchova-postizeni-a-jejich-statistika>

Z tohoto dělení také vychází další klasifikace podle toho, jak jsou lidé se sluchovým postižením schopni slyšet. Jsou to:

a) neslyšící – nejsou schopni slyšet s žádnou pomůckou (mimo kochleární implantát), nemají přirozený přístup k mluvené češtině a je třeba, aby už od raného dětství měli přístup k znakovému jazyku

b) nedoslýchaví – jsou schopni vnímat zvuky se sluchadlem či jiným systémem, kterým jim napomáhá zesilovat a převádět zvuky. Schopnost reagovat na zvuky však závisí na hloubce ztráty sluchu. Někteří jsou schopni se naučit kvalitně mluvit i odezírat, jiní zase s pomůckou slyší jen některé zvuky a mluvenou řeč nemůžou reprodukovat. Také je možné mít různou ztrátu sluchu na každém uchu. Například je možné mít zdravé levé a na pravém nic neslyšet.

c) lidé s kochleárním implantátem – KI je zařízení, které převádí zvuky z vnějšího prostředí přímo do nervů ve vnitřním uchu a nahrazuje tím funkci šneka (kochley). KI je zaváděn chirurgickým zákrokem do vnitřního ucha. Opět záleží na období implantace, individuálních schopnostech jedince a ochoty rodiny mu pomoci. Není však jisté, že se implantovaná osoba zcela zařadí do slyšící společnosti.

Dále lze neslyšící dělit na:

1, prelingválně neslyšící - lidé, kteří se už narodili bez schopnosti sluchem vnímat řeč. V této kategorii mají neslyšící problém si osvojit jazyk slyšících, alternativou pro ně je používat již od raného dětství znakový jazyk. Tyto osoby jsou označovány jako neslyšící v obecném smyslu slova.

2, postlingválně neslyšící – lidé, kteří ztratili sluch v době, kdy se u nich už rozvinulo vnímání řeči pomocí sluchu. Už mají ve svém myšlení zakořeněny gramatiku mluveného jazyka, jsou schopni se bez větších problémů naučit číst a psát. Je třeba tuto skupinu vnímat sociologicky jako odlišnou od první z toho důvodu, že je jim umožněno komunikovat se slyšící společností jejím jazykem.

1.2 Tři pohledy na sluchové postižení

V této části si představíme tři pohledy na svět neslyšících – medicínský, sociální a kulturní, jak je zmiňuje Hannah Lewis ve své knize *Deaf Liberation Theology*, ve které vychází z dostupných zahraničních výzkumů.⁸ Dopusud jsem spíš představoval medicínský pohled na neslyšící, ale považuji za velmi důležité poukázat na druhý a hlavně třetí model, který je v současnosti klíčový pro pochopení neslyšících.

1.2.1 Medicínský pohled

Tento model převažoval téměř po celou historii a představuje neslyšící jako lidi, kteří jsou nemocní, jsou postižení a je třeba je léčit a uvést do „normálního“ stavu, jako jsou lidé zdraví – slyšící. Předpokládá se, že slyšet je normální a že hluchota je jen odchylka od normality. Tento problém má být napraven medicínským zásahem do těla. V základu medicínského přístupu je mechanistický pohled na lidskou bytost, která je vnímána jako nějaký přístroj, který se porouchal. Slyšící si představuje, že když někomu přirozeně chybí jeden smysl, tak je limitován v tom, co může a smí dělat, a automaticky ve všem potřebuje pomoc od těch, kteří jsou v *pořádku*. Slyšící lidé se pak snaží přenést své vnímání světa na neslyšící, a tím i potřebu komunikace pomocí slyšení a mluvení.

Neslyšící jsou pak považováni za těžce vzdělavatelné a je třeba je přizpůsobit potřebám vnější společnosti tím, že jsou vzděláváni pouze orální metodou.⁹ Jsou považováni za chudáky, kteří nemohou slyšet hudbu a vnímat komunikaci mezi mluvícími lidmi. Hluchota je slyšícími vnímána jako

⁸ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. Burlington, VT: Ashgate Pub., 2007. Explorations in practical, pastoral, and empirical theology. s. 27 - 38

⁹ Jedná se o metodu výuky dětí se sluchovým postižením, kdy je znakový jazyk zakázán. Učitel mluví a děti musí odezírat. V ČR byla tato metoda prosazována v letech 1927 – 1991. Od té doby dochází k prosazování znakového jazyka a metodu totální komunikace do vzdělávacího procesu.

individuální tragédie a redukuje status neslyšícího na úroveň hloupých zvířat. (V anglickém jazyce se pro označení neslyšících používalo: „deaf and dumb“, což překladu může také znamenat hluchý a hloupý/hluchý a němý). Neslyšící je vnímán jako pacient, který musí být vyléčen. Jeho nedostatek – postižení – je základním definičním prvkem jeho osobnosti, který je třeba opravit.

Jestliže nepomůžou běžné pomůcky, jako jsou sluchadla, je třeba přikročit k voperování kochleárního implantátu. Pokud ani tyto technologické pomůcky nepomůžou, je stále neslyšící jedinec charakterizován jako někdo, kdo stále o něco přichází v porovnání se slyšící osobou. V tomto modelu je třeba přizpůsobit jedince požadavkům společnosti, aby v ní mohl bezproblémově fungovat. Je třeba ho zařadit a upravit tak, aby zapadl do většinové společnosti a příliš nevybočoval.

Neslyšící nejen že neměli přístup do vedoucích pozic, ale ani nemohli rozhodovat o svém osudu. Byli pod vlivem audio – orálního pohledu na svět a nebyl jim umožněn přístup k znakovému jazyku, kterému by mohli jednodušeji porozumět. Jsou případy, kdy neslyšící byli špatně diagnostikováni poruchou učení, schizofrenií a byli vykreslováni jako izolovaní, sobečtí, agresivní a impulsivní.¹⁰ Znakový jazyk byl a místy i dnes je stále považován za nižší stupeň komunikace (mávání rukama, pantomima). Neslyšící se cítí jako občané druhé kategorie, na které se nahlíží skrze nepravdivé předsudky. Sociolog Petr Pabian ve svém článku *Jsou neslyšící kulturní menšinou?* píše:

„Podle mého názoru, potvrzovaného opakovanými výsledky sociálněvědních výzkumů, trpí naše česká společnost chronickou netolerancí k menšinám, které jsou často označovány za nepřizpůsobivé a obviňovány z toho, že jsou přítěží pro naši většinovou společnost. Členky a členové těchto

¹⁰ LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013. Lingvistik. s. 68 - 89

menšin se pak setkávají s diskriminací v nejrůznějších podobách, například právě ve školství či při hledání zaměstnání.

Existuje také i druhý pohled na vztah naší většiny k menšinám, podle kterého je hlavním problémem neochota menšin integrovat se do většinové společnosti. Podle tohoto pohledu je pak požadavek Neslyšících na vzdělávání ve znakovém jazyce kontraproduktivním stavěním bariér bránícím integraci. Z tohoto pohledu to pak vypadá, že se Neslyšící chtějí izolovat ve svém malém světě, a nikoliv přispívat ku prospěchu celé společnosti.“¹¹

Tereza Skákalová se ve své knize *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku* také věnuje předsudkům slyšící společnosti vůči neslyšícím. Výčet vytvořila na základě dostupných internetových zdrojů a také poznatků z vlastní zkušenosti.¹² Uvádí tři kategorie předsudků, které se týkají osobnosti, dorozumívání, schopností a běžného života.

a) Předsudky vztahující se k osobnosti

- Lidé se sluchovým postižením jsou mentálně a sociálně nevyspělí
- Neslyšící děti jsou nevzdělatelné
- neslyšící jsou nesamostatní a jinak neschopní (neslyšící jsou závislí na tlumočnicích)
- neslyšící jsou egoističtí a jednají sobecky, sledují jen své zájmy
- neslyšící se chovají agresivně a zlostně
- neslyšící přemýšlejí jen na úrovni konkrétního myšlení, abstraktního nedosáhnou, protože znakový jazyk je omezený a zjednodušující komunikační prostředek (neslyšící nemohou abstraktně myslet)
- neslyšící lidé nemohou být stejně inteligentní jako slyšící
- všichni neslyšící trpí sluchovou vadou a přejí si, aby mohli slyšet
- další generalizující vlastnosti např.: neslyšící jsou tiší, introvertní, uzavření, nevyspělí, nepozorní, neurotičtí, depresivní, agresivní atd.

b) Předsudky vztahující se ke komunikaci

- Každý, kdo je neslyšící, používá znakový jazyk
- Neslyšící lidé nemohou mluvit
- Znakový jazyk je primitivní (neslyšící se mezi sebou dorozumívají pomocí gest a pantomimy. Nemůže být ani řeč o jazyce)

¹¹ PABIAN, Petr. Jsou neslyšící kulturní menšinou? *Info-zpravodaj: Magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. Praha, 2010, 18(1), 1.,

¹² SKÁKALOVÁ, Tereza. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. Recenzované monografie. s. 58 - 61

- Znakový jazyk nemá gramatiku (ZJ není jazykem, ale pouze výrazově chudými chaotickými posunky bez uspořádané gramatiky)
- ZJ je jen převedením mluveného jazyka do znaků
- ZJ má malou slovní zásobu, protože pro každé české slovo neexistuje jeden znak v ČZJ
- ČZJ je méně hodnotný než čeština, a nelze ho tedy využít ve vyučovacím procesu
- ZJ je mezinárodní
- ČZJ není na celém území ČR stejný, což dokazuje, že je méně hodnotný než čeština
- Naučit se ZJ je pro slyšící lehčí, než naučit se cizí mluvený jazyk, stačí si koupit slovník
- Znalost ZJ zpomalí nebo zabrání učení se jiného jazyka
- Z používání ZJ bolí ruce
- Když někdo ztratí sluch, automaticky se naučí odezírat – všichni neslyšící umí odezírat
- Odezírání je vlastně čtení ze rtů
- Na ohluchlého člověku musíme mluvit hodně nahlas a zblízka
- Jestliže se někdo odezírat naučí, odezírá tak, jak to vidáme ve filmech
- Ohluchlý člověk, který dovede odezírat, bude rozumět vždy, když zajistíme vhodné podmínky
- Kdyby došlo při vzájemné komunikaci k omylu, hned to poznáme
- Pokud se bavíme v přítomnosti neslyšících, můžeme se klidně bavit o nich, protože nás neslyšící
- Všichni neslyšící dovedou číst

c) Předsudky vztahující se k schopnostem a běžnému životu

- Neslyšící nemohou poslouchat hudbu, tak neradi chodí na diskotéky a zábavy
- Neslyšící nemohou řídit auto
- Neslyšící nemůže nic slyšet, proto se např. kdekoliv dobře vyspí
- Neslyšící nemá zájem o to, co se děje kolem něj, protože to stejně neslyší
- Neslyšící má málo informací o světě, nemůže tedy nikdy pracovat jinak než jako dělník
- Neslyšící může žít pouze v chráněném bydlení
- Neslyšící nemůže samostatně pracovat, protože např. nemůže telefonovat
- Neslyšící nemůže samostatně pečovat o dítě, protože si nevšimne, že jeho dítě pláče
- Neslyšící sedí celý den doma

Je třeba zmínit, že tyto předsudky většinou plynou z neznalosti slyšících obyvatel a také z nezájmu o lidi, kteří se nějak odlišují. Není se čemu divit, neslyšící lidé tvoří jen malou část populace a při běžném styku, který nevyžaduje komunikaci, je ani nelze na první pohled rozeznat od slyšící populace. Některé předsudky se snažili vyvrátit sami Neslyšící na DVD *Co všechno nevíme a měli bychom vědět o znakovém jazyce a komunitě Neslyšících a jejich kultuře*, které připravili studenti ČNES na FF UK. Skákalová ke vztahu většinové společnosti k osobám s postižením píše:

Ve vztahu k osobám se zdravotním postižením se lze setkávat s postoji ambivalentního charakteru, v nichž se mísí pozitivní i negativní citové hodnocení. Postižení lidé mohou vyvolávat soucit, protože je potkalo neštěstí zpravidla bez jejich vlastního zavinění. Zároveň mohou vzbuzovat hrůzu a odpor, poněvadž symbolizují něco negativního, čemu je lepší se vyhnout. Jejich pojmání je také ovlivněno tím, že si člověk při setkání s těmito lidmi více uvědomuje svou vlastní zranitelnost.¹³

Neslyšící byli za minulého režimu internováni v ústavní léčbě, a proto s nimi většinová populace nemohla přijít do kontaktu. Sami Neslyšící se snaží s předsudky bojovat a vzdělávat slyšící veřejnost. Také z tohoto důvodu vznikla v roce 2000 organizace Pevnost, která se mj. věnuje popularizaci světa neslyšících a kurzům ČZJ.

1.2.2 Sociálně-integrační pohled

Dále Hannah Lewis ve svém výčtu pokračuje sociálně-integračním pohledem na Neslyšící lidi. Tento model vznikl v 80. letech jako osvobozující alternativa k medicínskému modelu a byl používán jako základ pro politickou angažovanost neslyšících. Na přelomu 70. a 80. let se začínají lidé s postižením organizovat do sdružení a volat po svých právech, která se týkala jejich plnohodnotného zapojení do života majoritní společnosti. Podobně ve stejné době dochází k boji za práva žen a různých kulturních a etnických menšin.

¹³ SKÁKALOVÁ, Tereza. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. s. 54

Dochází taktéž ke změně jazyka v označování lidí s postižením. Už se nemluví o defektu či vadě. Pojem postižení často evokuje pojem nemoci. Problém je v tom, že lidé s postižením sami sebe nevnímají jako nemocné. Neslyšící vlastní hluchotu kulturně nevnímají jako nemoc. Stejně jako ostatní lidé se musí se svým omezením naučit žít a akceptovat ho, protože je trvalou součástí jejich života.¹⁴ Jedná se o to, že lidé s postižením nejsou vylučováni svou tělesnou vadou, ale tím, jak na jejich postižení reaguje okolní společnost. Mluví se tedy o lidech s hendikepem, kteří jsou nějak společensky znevýhodněni. A je třeba, aby jim majorita umožnila plnou participaci ve společnosti.

Jednoduše řečeno, není chybou vozíčkáře, že nemůže nastoupit do autobusu. Je to problém dopravce, že neumožnil bezbariérový přístup. Není chybou nevidomých, že nemůžou číst psaný text. Je to problém společnosti, že nenabízí nevidomým knihy, které by jim byly přístupné. Analogicky není chybou neslyšícího, že neslyší na nástupišti hlášení, je to problém dopravce, že tam není textová tabule, na které by byly potřebné informace. Stejně tak ale může být hendikepován i „zdravý“ slyšící jedinec, který se nachází ve společnosti neslyšících a neumí znakový jazyk, a neslyšící neberou ohled na jeho komunikační možnosti. Lidé s postižením se zasazují o odstraňování bariér, které jim většinová společnost klade, a zdůrazňují specifické potřeby postiženého. Aby mohl být člověk s postižením integrován, je potřeba uzpůsobit jeho prostředí a vnímat jeho specifické potřeby.

V tomto modelu člověk s postižením již není srovnáván se „zdravými“ jedinci, a je brán ohled na jeho specifické potřeby v životě. Tento model byl velmi rychle přijat lidmi s postižením a měl velmi pozitivní vliv na jejich vztah k vlastnímu sebehodnocení.

¹⁴ Srov. STRNADOVÁ, Věra. *Současné problémy české komunity neslyšících*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. s. 12

1.2.3 Kulturní pohled

Kulturní nebo kulturně-lingvistický model byl formulován částečně jako odpověď na to, že sociální pohled nedostatečně odpovídal na potřeby neslyšících. Roku 1960 vydal William Stokoe knihu *Sign Language Structure* a uvedl znakový jazyk do světa lingvistiky. Tento rok má symbolický význam jako rok, kdy začal být brán znakový jazyk vážně. Od té doby se začal studovat jako každý jiný živý jazyk, kterým hovoří slyšící populace.

Neslyšící se začali definovat jako kulturní a jazyková menšina, která má své dějiny, umění a společnou identitu. Začali se označovat jako neslyšící s velkým N – Neslyšící (v angličtině Deaf). Chtěli být započtení mezi ostatní minority, které žijí ve stejném státě. Jazyk Neslyšících – znakový jazyk začal být postupně legislativně uznáván jako plnohodnotný komunikační systém (ČR 1998/novela 2005, Anglie 2003, rezoluce EU 1988). Neslyšící s velkým N vnímají svoji hluchotu pozitivně, odmítají zásahy medicínského modelu do vlastního života a jsou hrdí na svoji identitu a jazyk. Ovšem ne všichni neslyšící se identifikují jako Neslyšící. Na rozdíl od sociálního modelu, který je zaměřen na přizpůsobení většinové společnosti některým potřebám neslyšících, směřuje kulturní model dovnitř komunity neslyšících a pomáhá jim pochopit, určit a upevnit jejich vlastní identitu

Zajímavě tyto tři modely shrnul Petr Šabach ve své diplomové práci *Kultura Neslyšících, K některým otázkám komunity sluchově postižených v ČR* do tabulky, kterou zde celou uvádím.¹⁵ V kolonce rizika Kulturního modelu Šabach vyplnil otazník. Já jsem ji doplnil názor Terezy Skákalové, která hovoří o tzv. skupinovém egoismu:

„Tímto termínem se označuje přílišné zdůrazňování a vyzdvihování potřeb skupiny. Lze jej tak charakterizovat postojem, že člověk se sluchovou vadou má automatické právo očekávat statky, služby, péči apod. ve svůj prospěch. Příčinou takového jednání může být zejména podvědomá snaha o plnou kompenzaci vlastní vady. Požadavky skupiny pak bývají přehnané a nereálné, požadován může být automatický nárok na určité výhody apod.“¹⁶

¹⁵ ŠABACH, Petr. *Kultura Neslyšících*, Praha, Diplomová práce, FF UK, Katedra teorie kultury, 2008. s. 48

¹⁶ SKÁKALOVÁ, Tereza. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. Recenzované monografie. s. 93

Model	Lékařský	Sociálně integrační	Kulturní
Ontologická zkušenost	„neslyšet“	„být sluchově postižen“	„být neslyšící“
Pojetí	sluchové postižení jako fyzická vada	neslyšení jako fyzický stav	hluchota jako způsob bytí
Cíl	asimilace (segregace)	integrace	bikulturalismus
Realizace	odstranění nebo minimalizace defektu normalizace anomálie po fyzické stránce tělesná a sociální rehabilitace	odstranění společenských bariér uzpůsobení prostředí fyzickému stavu (ergonomie, design) přizpůsobení informačních zdrojů (formou i obsahem) fyzickému stavu vytváření rovných podmínek pro seberealizaci (pozitivní diskriminace)	identifikace se sociokulturními regulativy (normami, hodnotami, idejemi) neslyšící komunity akceptace ostatními členy neslyšící komunity znakový jazyk jako mateřský jazyk (lingvistická minorita) participace na komunitním životě
Preferovaný mód komunikace	majoritní jazyk	majoritní jazyk + znakový jazyk a jiné formy pro usnadnění přístupu k informacím a vzdělávání	znakový jazyk + majoritní jazyk a jiné formy jako další prostředek vzdělávání a výuky většinovému jazyku (bilingvismus)
Socializace	majoritní společnost	majoritní společnost	společnost neslyšících + majoritní společnost
Rizika	společenská exkluze, segregace	nedostatečná identifikace se skupinou	skupinový egoismus
Východisko	uniformita	neurodiverzita	kulturní relativismus

Tabulka 1 Shrnutí tří přístupů k hluchotě

2. Kultura Neslyšících

Doposud jsem ukázal některé pohledy na neslyšící z pohledu medicínského a také, jak se na neslyšící dívá majoritní společnost ve svých předsudcích. Stručně jsem představil počátky emancipace v sociálním a kulturním pohledu. V této kapitole se chci věnovat pohledu na neslyšící jako kulturní a jazykovou minoritu, protože považuji za důležité, aby pastorační pracovník, který by měl zájem pracovat s neslyšícími, rozuměl a částečně se i orientoval v kultuře a identitě Neslyšících. Dále představím jazyk Neslyšících, za jakých podmínek se může člověk stát členem Neslyšících a kulturní projevy této komunity.

2.1 Neslyšící jako menšina.

Neslyšící zhruba od přelomu tisíciletí o sobě mluví jako o kulturní a jazykové menšině.¹⁷ Mezi lidmi s postižením je snaha Neslyšících o uznání jako kulturní a jazykové menšiny mimořádným projektem. Neexistuje kulturní menšina nevidomých, mentálně postižených apod. Je to hlavně z toho důvodu, že Neslyšící odděluje od většinové společnosti jazyk na rozdíl od jiných lidí s postižením.

¹⁷ Tomuto tématu se věnuje celé číslo Magazínu informačního centra o hluchotě FRPSP, 13. ročník, číslo 4., zima 2005

Česká legislativa definuje národnostní menšiny takto:

Vymezení pojmu národnostní menšina a příslušník národnostní menšiny stanoví zákon 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně § 2 zní:

1. Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.
2. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.¹⁸

Minorita, aby mohla být chápána jako minorita, musí splňovat tato kritéria: 1, Majoritní skupina si podřizuje minoritní skupinu. Toto podřazování doprovází předsudky a hanlivé zacházení s členy minority. 2, Minoritní skupina je tak zařazena jako minoritní, protože její členové mají identifikovatelnou společenskou charakteristiku společnou všem členům. 3, Členové minoritní skupiny jsou si vědomi, že jsou jejím členy. 4, Členové minoritní skupiny se obvykle dobrovolně nestávají jejími členy. 5, Sňatky mezi členy komunity jsou upřednostňovány jak členy minority, tak i členy majority.¹⁹

Neslyšící jako kulturní a jazyková minorita splňuje všechny tyto body, jen je třeba dodat pár slov k bodu č. 4. Neslyšící se rodí do minority lidí s tělesných postižením, konkrétně se sluchovým postižením. Tuto identitu získal díky společnosti a jejímu vztahu k postižení. Neslyšící se stává dobrovolně

¹⁸ *O národnostních menšinách* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

¹⁹ EIESLAND, Nancy L. *The disabled God: toward a liberatory theology of disability*. Nashville: Abingdon Press, c1994. s. 63

členem skupiny, až poté, co přijme svoji identitu jako Neslyšící. Jedinec tím odmítá medicínský model okolní společnosti a přijímá identitu, která hluchotu definuje jako kulturní a jazykovou odlišnost. Toto přijetí identity je individuální.

Nejedná se tedy o národnostní menšinu, protože neslyšící, kteří se rodí v ČR, mají českou národnost, ale kvůli své odlišnosti (sluchovému postižení), které některé vede ke komunikaci znakovým jazykem, se cítí být odlišní od většinové slyšící společnosti. Je tedy vhodnější mluvit o jazykové menšině s vlastními kulturními prvky. Všichni neslyšící také nežijí na jednom místě, netvoří ghetta apod. Neslyšící mají zájem o rozvoj a zachování své vlastní kulturní identity, která je založena na vizuálně – prostorovém vnímání světa.²⁰

Problém předávání kultury je v tom, že do komunity Neslyšících se rodí asi jen 5 – 10 % dětí. Drtivá většina dětí se rodí slyšícím rodičům, kteří nemůžou předat kulturní zázemí neslyšících. Proto se předávání kultury děje na specializovaných školách pro děti se sluchovým postižením. Dále v klubech pro neslyšící, na různých společenských akcích, kde se neslyšící setkávají, a přirozeně v běžném životě. V současné době, kdy dochází ke snižování účasti těchto klubech, se děje předávání znalostí a povědomí o vlastní komunitě také na internetu. Existují různé facebookové stránky a weby, které se zaměřují na život a kulturu Neslyšících.

²⁰ Srov. NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. 2008, s. 8

2.2 Kdo je členem komunity Neslyšících?

„Pojem Neslyšící tedy odkazuje ke skupině lidí s různým typem sluchového postižení, kteří používají znakový jazyk a identifikují se se společenstvím Neslyšících a jeho aktivitami.“²¹ V této podkapitole se budu zabírat tím, jak se může člověk stát členem komunity Neslyšících.

V knize *ASL: a teacher's resource on grammar and culture* autoři Charlotte Baker a Denis Cokley navrhuji, aby se členství v komunitě neslyšících zakládalo na čtyřech přístupech: audiologický, politický, lingvistický a sociální.²² Autoři jsou si vědomi, že je mnohem více přístupů, jak se stát členem komunity Neslyšící, ale snaží se popsat alespoň základní vztahy.

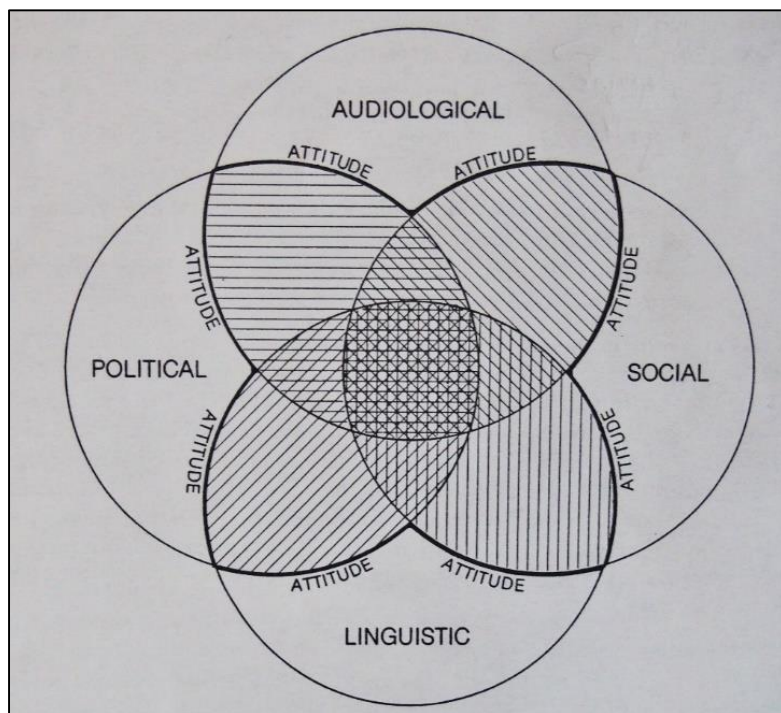
1. Audiologický – odkazuje ke ztrátě schopnosti slyšet, proto je tato možnost uzavřena pro slyšící lidi. Je zjevné, že osoba, která má nějaký stupeň ztráty sluchu, se identifikuje s komunitou Neslyšících na mnohem hlubší úrovni a mnohem rychleji než slyšící jedinci s podobnými jazykovými schopnostmi, zkušenostmi a postoji.
2. Politický – tento přístup se týká možnosti ovlivnit přímo či nepřímo záležitosti, které se týkají komunity Neslyšících na lokální či státní úrovni. Například slyšící ředitel školy pro děti se sluchovým postižením má přímý i nepřímý vliv na život a vzdělání Neslyšících.
3. Lingvistický – tento přístup se týká schopnosti a plynulosti užívání znakového jazyka. Zdá se, že úroveň znalosti znakového jazyka závisí také na ochotě přijmout osobu do komunity Neslyšících, protože veškerá důležitá

²¹ MOTEJZÍKOVÁ, Jitka. Co je kultura neslyšících? *Info-zpravodaj: Magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. Praha, 2005, 13(4), s 3.

²² BAKER, Charlotte, COKELY, Dennis. *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on grammar and Culture*. 4th edition. Washington, D.C. : Gallaudet University Press, 1999, s. 55

komunikace mezi Neslyšícími se děje v ZJ. Huř se začlení osoba do komunity Neslyšících, která neovládá ZJ na dostatečné úrovni.

4. Sociální – v tomto přístupu jde o to, že jedinec je sám přijímán lidmi, kteří už mezi Neslyšící patří, a nemá problémy se mezi nimi pohybovat. Je schopen dostatečně participovat při společenských událostech světa Neslyšících a necítí se při nich vyloučen.

Obrázek 1 Základní přístupy do komunity Neslyšících, *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on grammar and Culture*

„Tento graf také ukazuje, že identifikace s komunitou Neslyšících či akceptace komunitou není jednoduše jen záležitostí lingvistických schopností v ASL nebo stupně ztráty sluchu. Spíše to je složitý proces, ve kterém jisté schopnosti (lingvistické), aktivity (sociální, politické) a skutečnosti (ztráta sluchu) jsou zvažovány ve vztahu k individuálnímu přístupu směrem ke komunitě Neslyšících. Přístupové cesty zde zobrazené z našeho úhlu pohledu jsou kanálem, kde se setkávají individuální postoje a postoje komunity, a buď jsou sluchitelné, nebo nejsou. Jestliže jsou sluchitelné a jestliže se jedinec identifikuje s komunitou, pak on/a může být přijat jako člen komunity.“²³

Hannah Lewis vnímá přílišné zdůrazňování a klíčovou roli ZJ na identitu Neslyšících s jistým odstupem:

„Tento model (*kulturní* pozn. překladatele) lze posoudit ve svém vymezení jako spíše exkluzivní a zaměřuje se na Neslyšící spíše než na všechny N/neslyšící. A důraz Neslyšící kultury na BSL, který je používán už od narození a který má být jako hlavní kvalifikátor toho, kdo je ‚v‘ komunitě. Jaký to má pak vliv na mladé neslyšící lidi, kteří snaží zapojit do komunity, což pro ně znamená způsob, jak získat vlastní osvobozující identitu? Jestliže si ‚zvolí‘ být ‚Neslyšící‘, i přes to, že velmi špatně ovládají znakový jazyk, a jsou pak odmítnuti nebo marginalizováni v komunitě, můžou být pak zanecháni s mnohem většími negativními pocity a nízkým sebevědomím a už se nemusí nikdy vrátit do komunity Neslyšících, aby si zlepšili vlastní znakování.“²⁴

Je tedy možné, aby byl slyšící jedinec členem komunity Neslyšících? Existují například tzv. CODA – slyšící děti neslyšících rodičů, které byly vychovávány od dětství v komunitě neslyšících, umí ZJ, zapojují se do společenských událostí a dobře znají kulturu a zvyky neslyšících. Do této problematiky jsou zahrnuti i slyšící partneři neslyšících. Další skupinou slyšících jsou tlumočníci do ZJ. Umí ZJ, participují na životě neslyšících a zprostředkovávají jim komunikaci se slyšícím světem.

²³ Ibid., s. 57

²⁴ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. s. 37

Názory se na toto téma jsou různé, ale společné mají to, že slyšící může patřit do komunity Neslyšících, ale nikdy nemůže být v jádru komunity, protože nesdílí společnou zkušenost neporozumění slyšícího světa a problémům, se kterými se museli od raného dětství neslyšící vyrovnávat.²⁵

V komunitě Neslyšících se pohybují různí lidé s různými osudy, ať už jsou to slyšící tlumočníci, partneři, rodiče, nebo neslyšící, ohluchlí, nedoslýchaví atd. Jediní, kdo se do komunity Neslyšících opravdu rodí, jsou neslyšící děti neslyšících rodičů, v jejichž rodině se hlavně používá ZJ. Je ale třeba mít na paměti, že jakékoliv zobecňující stanovisko musí být bráno s rezervou. Velmi důležitý je osobní kontakt s členy komunity, aby člověk mohl alespoň trochu nahlédnout do tohoto komplexního světa.

Leo Yates v knize *Deaf Ministry* krátce shrnuje výzkum N. S. Glickmana, který zkoumal pojetí identity neslyšících a shrnul je do těchto čtyřech modelů:²⁶

1, Kulturně slyšící – normy slyšící společnosti jsou základní bod pro normalitu a role hluchoty není zdůrazňována v identitě neslyšícího.

2, Kulturně marginální – zde jsou ti, kteří nepatří ani do slyšící ani do Neslyšící společnosti. Jejich identita se jeví jako zmatená, bez jasných názorů o slyšící či neslyšící společnosti. Často říkají, že se cítí, jako by nepatřili ani do jedné.

3, Zapojený do Neslyšící kultury – pozitivní a nekritická identifikace s Neslyšícími. Hodnoty slyšících jsou očeňňovány a svět Neslyšících je idealizován.

4, Bikulturní – tito lidé přijali Neslyšící kulturu, ale také i hodnoty slyšících.

²⁵ srov. NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. s. 25

²⁶ YATES Jr., Leo. *Deaf Ministry*. Marston Gate. Velká Británie, 2015. s. 8

Z vlastní zkušenosti můžu jenom dodat, že se jedná o velmi individuální záležitost. Vazby se můžou vytvářet napříč komunitou a také je možná jakási mobilita v rámci komunity. Je možné, aby na jednom projektu spolupracovali slyšící, Neslyšící, nedoslýchaví a CODA, je ale třeba respektovat základní komunikační prostředek – znakový jazyk.

2.3 Ohrožení komunity Neslyšících

Společně s emancipací Neslyšících se začal objevovat pojem *audismus*. Jedná se o diskriminační jednání slyšících z pozice moci a autority vůči neslyšícím. Audistou může ale být i neslyšící, který zastává a prosazuje slyšící pohled na svět Neslyšících. Projevem audismu může být zákaz používání znakového jazyka či jakákoliv diskriminace.

Komunita Neslyšících je pod tlakem většinové společnosti, jak je patrné ze snahy o emancipaci a z desetiletí útlaku. Předsudky jsou ale hluboce zakořeněné a je velmi těžké jim oponovat.

Například se slyšící lidé stále na neslyšící dívají jako na „postižené“ a „nemocné“, kteří potřebují pomoc. Medicínské kruhy nabízejí a prosazují kochleární implantáty. KI jsou v Neslyšící komunitě považovány za velmi negativní věc. Každé implantované dítě vnímají jako ztrátu pro vlastní komunitu.²⁷ Neslyšící to považují za útok na vlastní kulturní identitu a zásah do života komunity. Myslím si, že by mohla být velmi zajímavá práce na toto téma i z pohledu teologické etiky. Ve své diplomové práci nemám prostor na hlubší rozbor tohoto tématu.

Dále se neslyšící obávají pokroku v genetice, kdy bude možné „opravovat“ genetickou informaci nenarozeného dítěte, a tím pádem se bude

²⁷ MOTEJZLÍKOVÁ, J. Rozhovor s Radkou Novákovou, *Info-zpravodaj: Magazín informačního centra o hluchotě FRPSP*. Praha, 2005. 13(4), s. 14

rodit čím dál méně neslyšících dětí.²⁸ Také je jako problematická vnímána inkluze dětí se sluchovým postižením do slyšících škol, a s tím i postupný zánik škol pro sluchově postižené, které byly hlavním střediskem předávání kulturního pozadí Neslyšící kultury. Této problematice se blíže věnuje Iva Jungwirthová ze střediska rané péče Tamtam ve své publikaci *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*.

2.4 Znakový jazyk

Jak jsem již zmínil výše, znakový jazyk je klíčovou skutečností pro identitu Neslyšících. V této části si představíme základní informace o ZJ, jeho zakotvení v legislativě a rozdíly od mluveného jazyka.

V ČR probíhá jeho výzkum od roku 1993, v roce 1998 byl založen obor Čeština v komunikaci neslyšících, jehož výuku garantoval Ústav jazyka a teorie komunikace na FF UK. Od počátku oboru zde studovali neslyšící a nedoslýchaví studenti a také zde učili neslyšící pedagogové. Roku 2013 vzniká samostatný Ústav jazyků a komunikace neslyšících.²⁹ Ústav nefunguje jenom jako badatelské pracoviště, nabízí také neslyšícím studentům různé služby, jako je tlumočení z ČJ do ČZJ, simultánní přepis, výuku anglického jazyka apod.

2.4.1 Zákon o znakovém jazyku

Neslyšící se snažili v 90. letech o uznání vlastního komunikačního systému, což se jim podařilo, a byl přijat zákon o znakové řeči č. 155/1998 Sb. Bohužel časem nedostačoval a neodpovídal změnám ve společnosti (už jen pojmenování znaková řeč je nepřesné, řeč se produkuje hlasivkami a ústy), a proto Neslyšící bojovali o nový zákon. Stal se jím Zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Zákon zaručuje

²⁸ Osobní sdělení Ing. Martin Novák, prezident České unie neslyšících

²⁹ Srov. Historie ČNES. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/ustav/historie>

svobodu výběru jazyka hluchoslepých a neslyšících osob, ve kterém chtějí komunikovat, tak aby byly rovnoprávně vzdělávány a nebyly jim kladeny bariéry v běžném životě. Zákon uznává, že český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob, které jej za samy považují za hlavní formu své komunikace §4 (1).

2.4.2 Znakový jazyk jako přirozený jazyk

Znakový jazyk byl po dlouhá léta vnímán jako umělý systém, který kopíruje mluvený jazyk, pantomima či v horším případě jako hloupé mávání rukama. Znakový jazyk se používal na školách pro sluchově postižené, ale od Milánského kongresu v 1880 byl na školách zakázán. Tím se vývoj a výzkum ZJ pozastavil až do druhé poloviny dvacátého století.³⁰

Jako první úkol si zadali zastánci ZJ, že ZJ je přirozený jazyk stejně jako jakákoliv jiná forma mluveného jazyka. Jak jsem již výše zmínil, výzkum ZJ otevřela publikace amerického lingvisty Williama Stokoe, který dokázal, že ZJ má stejné rysy jako mluvený jazyk. Dokázal, že ZJ není jen soustava gest, ale že znaky lze dělit na menší jednotky. Stejně jako morfém můžeme dělit na fonémy. Tak znak lze dělit na cherémy (od řec. cheiros – ruka). Znak lze popisovat podle tvaru ruky, pozici v prostoru a pohybu v prostoru. K tomu se ještě přidává použití obličejové mimiky a pozici horní části těla.³¹

³⁰ První učitele neslyšících. *Ruce.cz* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/165-prvni-ucitele-neslysicich>

³¹ Srov. SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, Petra a Lenka OKROUHLÍKOVÁ. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk ; Lexikografie : slovníky českého znakového jazyka. 2., opr. vyd.* Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. s. 37

Tomuto tématu se v České republice dopodrobna věnuje publikace *Rysy přirozených jazyků: Český znakový jazyk jako přirozený jazyk*. Ve své práci představím jen některá specifika ZJ.³² Je také třeba trvat na správné terminologii. Znakový jazyk není znaková řeč. Řeč je hlasová produkce jazyka, proto je toto označování nepřesné. Stejně tak je nutno rozlišovat mezi znakovanou češtinou a Českým znakovým jazykem. Znakovaná čeština je umělý systém, který za každé jednotlivé české slovo dosazuje znak a podléhá gramatice českého jazyka. ČZJ má vlastní svébytnou gramatiku a tvorbu slov a mnohé znaky nelze jednoduše přeložit do českého jazyka.

ČZJ má blíže k ostatním znakovým jazykům ve světě než k českému jazyku. Ale je nutno mít na paměti, že v každém státě je svébytný ZJ a že se nejedná o mezinárodní pantomimu. Mezi neslyšícími z různých zemí existuje Mezinárodní znakový systém. Jedná se ale o uměle vytvořený systém, jehož slovník je složen z několika národních ZJ.

2.4.3 Vizualně-motorický způsob ZJ

Slyšící lidé komunikují audio-orálně, produkování jazyka je založeno na mluvních orgánech a přijímání na sluchových. Na rozdíl od toho je ZJ vizualně-motorický. ZJ je vnímán zrakem, produkování je založeno na tvarech, pozicích a pohybech rukou, mimice obličeje, pozici hlavy a horní části trupu. Produkování jazyka tímto velkým množstvím svalů by mohlo vést k domněnce, že ZJ je velmi pomalý způsob komunikace. To by bylo možné říci o znakované češtině, kdy je třeba nahradit jedno slovo za znak. Výzkumy ale dokázaly, že věty se stejným obsahem jako v mluveném jazyce netrvá déle vyjádřit v ZJ.³³ Nelze ovšem nahrazovat jedno slovo z ČJ za slovo ČZJ, a proto je některé výrazy

³² Ibid., s. 54 - 69

³³ Ibid., s. 55

nutno více rozvinout. Na druhou stranu lze i jednu větu z ČJ přeložit jedním znakem v ZJ.

2.4.4 Simultánnost

Mluvené jazyky převážně fungují na principu linearitu – jednotlivé lexémy jsou řazeny vedle sebe nebo za sebou do vět podle daných gramatických pravidel. I ZJ musí sledovat gramatická pravidla, ale na rozdíl od mluvených jazyků zde převažuje simultánnost – jednotlivá slova se do sebe vrství, či více informací najednou je vyjádřeno jedním znakem.³⁴ V tomto smyslu se kombinují v jednom okamžiku manuální prvky výpovědi (pohyb a pozice ruky) s nemanuálními (mimika obličeje, pozice trupu a hlavy) a oba dva nosiče významu lze vnímat najednou. Vnímat a produkovat významy v tomto smyslu není obtížné, urychluje to komunikaci a vyjádření dané myšlenky.

Například: pro vyjádření LÍBÍ SE MI jako manuální nosič použijeme zavřenou pěst s nataženým ukazovákem, hřbet ruky směřuje od těla, ruka je v pohybu směrem dolů, ukazovák hladí bradu. Pro vyjádření NELÍBÍ SE MI znakový jazyk nepoužije znak pro NE + znak pro LÍBÍ SE MI, ale použije stejný znak jako LÍBÍ SE MI + mimika obličeje naznačuje negativní smysl + osoba kroutí hlavou.

2.4.5 Ikoničnost

Ve většině mluvených jazyků je mezi slovem a předmětem arbitrární vztah. Například pro *psa* nepoužíváme název *ta hafající věc*, ale zcela arbitrárně psa označujeme zvukem *pes*. ZJ jsou oproti mluveným jazykům hodně ikonické. Mezi věcí a znakem často bývá vizuální vztah. Pro ZJ je naprosto přirozené užívat popis věcí dle vizuální skutečnosti. To vedlo ke kritice ZJ z toho důvodu,

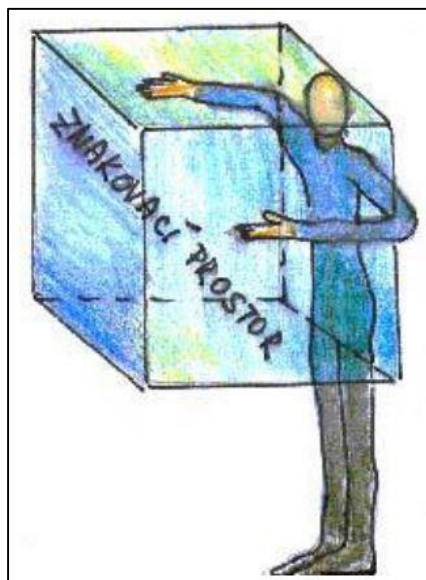
³⁴ Srov. MOTEJZÍKOVÁ, Jitka. *Simultánnost v českém znakovém jazyce*. Praha, 2007. Diplomová práce. FF UK. Vedoucí práce Alena Macurová. s. 12

že to je jen složitější pantomima a že nemají arbitrární vztah mezi znaky a předměty. Stačí se podívat do slovníků ZJ a tam člověk nalezne slova, která mají vlastní znak, ale nelze je odvodit z vizuálního popisu předmětu (různé vlastnosti, abstraktní výrazy apod.).

2.4.6 Využívání trojrozměrného prostoru

Gramatika ZJ je zachycena v prostoru. Využívá se prostor horní poloviny těla viz. obrázek 2.³⁵ Například minulost je vyznačována směrem dozadu za hlavu, budoucnost je naopak před námi, a proto veškeré děje, které ještě nenastaly, jsou směřovány dopředu.

Dále jsou osoby, o kterých se mluví, „vkládány“ do prostoru před komunikátora. Každá osoba má svoje dané

Obrázek 2 Znakovací prostor

místo. Stejně tak i některá simultánní slovesa potřebují pro své vyjádření prostor. Například TY MĚ ZVEŠ v prostoru směřuje výpověď od osoby 2 k osobě 1, veškerá výpověď je uložena v jednom znaku. Výpověď JÁ TEBE ZVU, znak směřuje od osoby 1 k osobě 2. JÁ ZVU JEHO, od osoby jedna do prostoru, kde je „vložená“ osoba 3. Jiná možnost TY ZVEŠ JEHO, osoba 1 produkuje znak, který směřuje od osoby 2 do prostoru k osobě 3.

³⁵ SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, Petra a Lenka OKROUHLÍKOVÁ. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk; Lexikografie: slovníky českého znakového jazyka. 2., opr. vyd.* Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. s. 37

2.5 Kulturní projevy komunity Neslyšících

Kultura v užším slova smyslu v sobě zahrnuje umění, zvyky, tradice, místa setkávání apod. V této podkapitole představím některé z kulturních aktivit Neslyšících. Blíže toto téma rozpracovává Barbora Komárková ve své diplomové práci *Neslyšící – jazyková a kulturní menšina* z roku 2006.³⁶ Od té doby se už některé věci změnily, proto se pokusím podat aktuální informace. Nejlepší příležitost, jak poznat kulturu komunity Neslyšících, je nejdříve se začít učit jejich jazyk, účastnit se různých kulturních a společenských událostí a navázat kontakt se samotnými Neslyšícími. Další informace o zvycích Neslyšících přejímám z *Tlumočnick jako most komunikace mezi slyšícím zdravotníkem a neslyšícím pacientem*.³⁷

2.5.1 Zvyky

Mezi Neslyšícími se rozlišuje tykání a vykání. Úcta se vyjadřuje způsobem komunikace, mimikou, postavením těla. Pozdrav je univerzální (dlaň s rovnými prsty, hřbet směřuje nahoru, pohyb začíná u čela a směřuje dopředu před komunikátora) mezi přáteli k tomu přibývá orální komponent AHOJ, mezi lidmi, kteří se osobně neznají (nebo chtějí vyjádřit úctu) tento orální komponent chybí. Přátelé a dobří známí se objímají a líbají na tváře. Dobrou chuť si Neslyšící přejí poklepaním na stůl, potlesk je vyjádřen třepotajícími rukami nad hlavou – potlesk má být vidět. V dostupné literatuře o Neslyšících se často uvádí, že loučení trvá velmi dlouho a že Neslyšící mají touhu si popovídat ve všem. Dle mého názoru to záleží na osobních vlastnostech Neslyšícího a loučení může trvat i velmi krátce.

³⁶ KOMÁRKOVÁ, Barbara. *Neslyšící – jazyková a kulturní menšina*. Diplomová práce. PedF UK, Praha 2006, s. 38 - 62

³⁷ CZUMALOVÁ, Anna (ed.). *Tlumočnick jako most komunikace mezi slyšícím zdravotníkem a neslyšícím pacientem*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. s. 22 - 27

2.5.2 Místa setkávání

Neslyšící mají možnost se pravidelně setkávat v klubech, kde mají možnost základní sociální interakce. Tyto kluby spravují: Česká unie neslyšících (Praha, Ostrava, Liberec, Kroměříž, Chodov, Brno, Ústí nad Labem, Zlín), Českomoravská jednota neslyšících, Svaz neslyšících a nedoslýchavých ČR, Hradecký spolek neslyšících, Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Národní centrum pro neslyšící, Oblastní unie neslyšících Olomouc, Pražský spolek neslyšících, D-CENTRUM agentura pro kulturu a vzdělání neslyšících, Oblastní unie neslyšících Olomouc.³⁸ Existuje také skautský oddíl neslyšících Potkani, kde se setkávají neslyšící z celé ČR a společně pořádají různé aktivity.

2.5.3 Internet a televize

S rozvojem technologií se také různé aktivity Neslyšících přesouvají na internet. Fungují různé portály, které zprostředkovávají informace pro lidi se sluchovým postižením (ruce.cz, tichezpravy.cz, asnep.cz, tichysvet.cz). Česká televize nabízí desetiminutové zprávy ČZJ na ČT 2. Na ČT:D jsou tlumočené pohádky pro děti. Česká televize je ze zákona povinna titulkovat část svých programů. Na facebooku jsou oblíbené stránky: Česká unie neslyšících, Čeština v komunikaci neslyšících, Český svaz neslyšících sportovců, Neslyšící CZ.

³⁸ Srov. KOMÁRKOVÁ, Barbara. *Neslyšící – jazyková a kulturní menšina*. Diplomová práce. PedF UK. Praha, 2006. s. 35 - 36

2.5.4 Sport

V Neslyšící komunitě je velmi oblíbený sport, existují různé kluby, kde se sdružují různí sportovci se sluchovým postižením. Všechny tyto sportovce zastřešuje Český svaz neslyšících sportovců, z kterého se nominují Neslyšící sportovci na Zimní a Letní Deaflympiádu.

2.5.6 Divadlo a hudba

Neslyšící mohou studovat pohybové divadlo na JAMU v Ateliéru výchovné dramatiky Neslyšících. Každý rok Pražská pobočka ČUN pořádá festival Mluvící ruce, kde se sejdou Neslyšící umělci z celé České republiky. Neslyšící pořádají různé kulturní akce, např. ples, který pořádá České centrum ZJ – Pevnost. Dále hudební skupina Traband vydala DVD Neslýchané, kde byly jejich písně „přezpívané“ v ČZJ. Dalším zpracovávaným tématem jsou vtipy neslyšících, protože se na nich ukazuje zvláštnosti myšlení a kultury. Několik jich je dostupných na DVD *Kultura neslyšících*, které vydala Komora tlumočnicků znakového jazyka.

3. Křesťanská společenství a neslyšící

Ke kulturním projevům kterékoliv společnosti patří také náboženství. Takto se zvolna přesouváme do praktické části mé diplomové práce. V této kapitole se budu zabývat možnostmi, jaké neslyšící mají, chtějí-li se zapojit do života některé křesťanské společnosti v ČR. V rámci zpracování své diplomové práce jsem vytvořil dotazník pro osoby se sluchovým postižením. V první části této kapitoly částečně dotazník představím, ale data nebudu více analyzovat, protože se ukázalo, že dotazník je nevhodnou formou sociologického výzkumu mezi neslyšícími.

Ve druhé části popíši zúčastněná pozorování ve společenství neslyšících katolíků, baptistů, Svědků Jehovových a adventistů. Popíši, jak vypadá pravidelné setkávání těchto skupin a jaké jsou zde možnosti pro neslyšící. Opět hodlám navázat na data, která shromáždil Lukáš Jambor, který se věnoval této problematice již před šesti lety. Jambor také představuje teologickému publiku historii neslyšících a církve v ČR a světě, proto se tomuto tématu zde věnovat nebudu. Vztahu katolické církve a neslyšících a překladu Bible do ČZJ se také věnuje jeden díl Televizního klubu neslyšících.³⁹

3.1 Dotazník pro osoby se sluchovým postižením

Dříve, než se budu věnovat jednotlivým zúčastněným pozorováním, na tomto místě popíši svoji prvotní snahu zkoumat vztah k víře a zapojení do církve mezi osobami se sluchovým postižením. Přemýšlel jsem, jak zjistit, do jakých církví sami neslyšící chodí a čemu věří. Proto jsem se rozhodl, že zkusím mezi lidí se sluchovým postižením rozšířit dotazník, a následně získaná data analyzuji

³⁹ *Televizní klub neslyšících* [online]. Praha: Česká televize, 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/215562221800007/>

a výsledek představím akademické obci. Mým cílem bylo zjistit, do jakých církví neslyšící chodí, jaký je poměr věřících a nevěřících mezi neslyšícími a kolik z věřících neslyšících je křesťanů.

3.1.1 Příprava dotazníků a sběr dat

Již od počátku byl dotazník spojen s jistými obtížemi. Byl jsem toho názoru, že bude stačit sestavit několik otázek a k tomu relevantní možnosti odpovědí. Vytisknout dotazník a rozdat ho mezi neslyšící. Jenže po konzultaci s tlumočnicemi do ČZJ a lidmi, kteří jsou v úzkém kontaktu s komunitou, jsem byl informován, že psané verzi dotazníku nebudou neslyšící rozumět a že má snaha bude marná. Tehdy jsem ještě nevěděl, jak moc velký problém je pro prelingválně neslyšící ovládat český jazyk. S podobnou zkušeností se setkal i Wayne Morris, když popisuje svůj výzkum mezi neslyšícími ve Velké Británii, kdy rozeslal 200 dotazníků s otevřenými odpověďmi a vrátilo se mu jich jen 9, a to ještě s kusými informacemi.⁴⁰ Morris se poté rozhodl dělat interview a zúčastněná pozorování. O jeho práci jsem se bohužel dozvěděl až o rok později, co jsem začal dělat výzkum.

Protože český jazyk je neslyšícím těžce přístupný, rozhodl jsem se celý dotazník (všechny otázky a některé odpovědi) přeložit do ČZJ. Můj dotazník tedy směřoval na ty neslyšící, kteří rozumí a komunikují ČZJ. S tímto překladem mi pomohla neslyšící lektorka ČZJ Lenka Richterová v ČUN. K dotazníku jsem také vytvořil video pozvánku, ve které jsem neslyšící požádal, aby mi pomohli s diplomovou prací a dotazník vyplnili. Pozvánku jsem umístil na server youtube.com⁴¹, dále jsem oslovil různé internetové portály, které sledují neslyšící, aby zde zveřejnili odkaz na můj dotazník. Kladně mi odpověděli pouze

⁴⁰ MORRIS, Wayne. *Theology without words: theology in the deaf community*. Burlington, VT: Ashgate Pub., 2008. Explorations in practical, pastoral, and empirical theology. s. 48

⁴¹ *Prosba o vyplnění dotazníku*. [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2FgSzc8Xjak>

z cun.cz, ruce.cz a neslysicikatolici.cz. Dále jsem dotazník šířil mezi svými neslyšícími přáteli a oni dále odkaz sdíleli ve facebookových skupinách pro neslyšící.

Celkem si mé video s žádostí přehrál podle počítadla na youtube.com 347 osob. Z toho mi online dotazník vyplnilo 57 osob. Sběr dat probíhal od 23. 4. do 4. 6. 2015. Z výsledku těchto dat jsem získal dojem, že se jedná o nereprezentativní vzorek, a proto jsem osobně navštívil klub seniorů, který se nachází v pražském pobočce ČUN. Neslyšícím jsem se představil, uvedl mě dokonce i místní sociální pracovník, ale přesto jsem se setkal s odmítnutím dotazník vyplnit. Předpokládám, že to bylo z toho důvodu, že jsem měl s sebou pouze tištěnou verzi, nabídl jsem jim proto pomoc s vyplněním a překlad do ČZJ. Někteří se mě ptali, jestli nejsem náhodou misionář Svědků Jehovových. Přestože mezi přítomnými moje prosba vyvolala určitou nevoli, dotazník vyplnila asi jedna třetina přítomných, celkem 17 osob, převážně seniorů.

3.1.2 Zhodnocení

Po analýze dat jsem došel k tomu, že dotazník (i s možností výběru odpovědí) je nevhodným způsobem, jak dělat sociologický výzkum mezi neslyšícími. Problémem dotazníku je, že pod jednotlivými pojmy si může každý představit různé obsahy. Ač jsem přeložil všechny otázky a některé odpovědi do ČZJ, tak pořád bylo nutné, aby neslyšící ovládal český jazyk na velmi dobré úrovni. Některé otázky a pojmy by bylo třeba více vysvětlit.

Když jsem připravoval dotazník v ČZJ, neznal jsem dostatečně komunitu neslyšících. I když jsem se snažil minimalizovat bariéry, které by neslyšícím bránily ve vyplnění, stále mi ve velké části odpovídaly vzdělané (Vysokoškolské vzdělání uvedlo 24% respondentů) ovládající český jazyk bez větších komplikací, prelingválně neslyšící osoby, v produktivním věku (20 – 49 let – dohromady 74 %).

Z celkového počtu se ze 47 % identifikují s křesťanskou vírou, 53 % o sobě tvrdí, že se nehlasí k žádnému náboženství. Kdybych měl aplikovat tato data na celou společnost neslyšících, potom lze předpokládat, že návštěvnost křesťanských shromáždění bude násobně vyšší. Proto předpokládám, že na moji výzvu měli ochotu odpovědět převážně ti, kteří se chtěli o své názory na náboženství podělit.

Za zajímavá a relevantní data nakonec považuji ta z té části, kterou měli vyplnit pouze křesťané. Ovšem zde je problém malého vzorku – za křesťany se označilo pouze 35 osob z celkového počtu 73. Z dat lze vyrozumět, že se o křesťanství dozvěděli z rodiny, většina z nich chodí na mši/bohoslužbu minimálně 1x měsíčně a mají zájem o to, aby byly mše/bohoslužby tlumočené do znakového jazyka. Až v pozdější době, když jsem se začal více setkávat s neslyšícími, jsem zjistil, že některé otázky týkající se tlumočení do ČZJ nemusí být vhodné. Nezařadil jsem odpověď *mám zájem o neslyšícího kazatele/kněze* nebo *mám zájem kazatele, který ovládá ČZJ*, což by mohl být reálný požadavek od neslyšících

Důležitý poznatek je, že česká církevní scéna neslyšících je roztržštěná. Vypadá to, že téměř každá větší církev se nějakým způsobem pokouší/pokoušela nabídnout neslyšícím společenství.

Můj dotazníkový výzkum určitě nevyovídá o vztahu neslyšících a církve. Pro plastičtější obraz v této oblasti je třeba udělat dlouhodobý výzkum. Vzhledem k počtu různých společenství by bylo možné vybrat si jedno společenství, tam pravidelně docházet a postupem času z neformálních rozhovorů a pozorování by bylo možné usoudit, jak někteří neslyšící vnímají Boha a biblickou zvěst.

3.2 Popis křesťanských společenství neslyšících

Lukáš Jambor ve své diplomové práci, která je aktuální k roku 2010, představuje tato křesťanská společenství: Neslyšící katolíci v Praze pod vedením Romany Petráňové a P. Stanislava Gory, různé aktivity katolických laiků při školách pro sluchově postižené v Hradci Králové a ve Valašském Meziříčí, dále v té době podle Jambora měli BJB Neslyšících skupiny v Brně, Praze, Plzni, Hradci Králové a ve Valašském Meziříčí a nakonec Jambor zmiňuje působení náboženského společenství Svědkové Jehovovi mezi neslyšícími v celé České republice.⁴²

Z tohoto výčtu jsem vyšel při svém výzkumu přímo mezi neslyšícími křesťany. Díky informacím od neslyšících křesťanů se mi povedlo získat informace o současném stavu pastorace neslyšících v ČR. ŘKC pořádá setkání pro neslyšící křesťany v Praze, stále pod vedením P. Gory, tlumočnice Romany Petráňové a s neslyšícími laiky. BJB Neslyšících stále pokračuje v setkáváních v Praze, Brně a Valašském Meziříčí, kde jsou setkání organizována samotnými neslyšícími, dále BJB pořádá tlumočené bohoslužby v Hradci Králové. Svědkové Jehovovi pokračují dále v pastoraaci neslyšících v Praze a Ostravě, kde jsou samostatné neslyšící sbory (čeští Svědkové Jehovovi úzce spolupracují i se slovenským sborem v Bratislavě). Novým jevem na české paletě neslyšících církví je Církev adventistů sedmého dne v Praze.

⁴² Srov. JAMBOR, Lukáš. *Specifika pastoraace neslyšících a její současná podoba v České republice*. s. 79 – 86

Pavel Filipi ve své knize *Pozvání k oslavě* píše o poznání jednotlivých církví toto:

„Kdo by chtěl zjistit, co je církev, mohl by zkusit analyzovat její doktríny, názory, postoje, řády – s nejistým výsledkem. Snáze to pozná (a snad to i pochopí), když navštíví její bohoslužbu. To, co se zde odehrává, je prostě a aktuálně „církev“, jsou jistě i jiné parametry toho, co tímto slovem označujeme méně konkrétní a méně aktuálním ale zde církev *je* nad všechnu pochybnost.“⁴³

Proto se mi jeví jako nejvhodnější pro popis těchto křesťanských společenství jejich bohoslužebné shromáždění. Je třeba ještě na počátku popsat můj úhel pohledu, neboť ten měl bezpochyby vliv na to, jak jsem daná shromáždění prožíval. Jsem student evangelické teologie z Českobratrské církve evangelické aspirující na pozici faráře v dané církvi. S neslyšícími a znakovým jazykem jsem v kontaktu dva roky.

Cílem této části je popsat, jak tato shromáždění vypadají, jak jsou neslyšící zapojeni do přípravy a průběhu sborového (farního) života a jakou roli zde má Český znakový jazyk. Některými kritérii jsem se inspiroval od Hannah Lewis. Ta ve své knize *Deaf Liberation Theology* pojednává o tom, jak má být bohoslužba a církev přístupná pro neslyšící, tak aby měla osvobozující charakter (*Deaf Liberating Church*).

⁴³ FILIPI, Pavel. *Pozvání k oslavě: evangelická liturgika*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2011. s. 35 (zvýraznění autor)

Hlavními kritérii jsou:

- 1, Neslyšící si mají vést sami bohoslužbu.⁴⁴
- 2, Neslyšící se má cítit bezpečně a autenticky.⁴⁵
- 3, Je třeba hledat významné neslyšící křesťanské osobnosti, které by se mohly stát příklady pro současné neslyšící.⁴⁶
- 4, Je třeba přizpůsobit liturgii a jazyk.⁴⁷ (Lewis je anglikánská pastorka, ale podle ní by mělo toto pravidla platit obecně pro všechna křesťanská společenství, která se zaměřují na neslyšící.).
- 5, Osvobozující změna v církvi musí vzejít od samotných neslyšících, ne od slyšících, ač to mohou myslet sebevíc dobře.⁴⁸

Dále jsem se s časovým odstupem po těchto bohoslužebných shromážděních setkal s některými slyšícími vedoucími představiteli a udělal s nimi rozhovor, abych si doplnil informace obecně o jejich práci s neslyšícími v církvi (náboženské společnosti), o materiálech přeložených do ČZJ a spolupráci s jinými neslyšícími křesťanskými společenstvími.

Jsem si vědom toho, že během jedné návštěvy člověk nemůže proniknout do hloubky a poznat společenství se všemi kladů a záporů. Přesto alespoň předkládám náhled do života těchto společenství.

⁴⁴ LEWIS, H. *Deaf Liberation Theology*. s. 169

⁴⁵ *Ibid.* s. 156

⁴⁶ *Ibid.* s. 169

⁴⁷ *Ibid.* s. 172 - 3

⁴⁸ *Ibid.* s. 177

3.2.1 Náboženské společenství Svědkové Jehovovi – Neslyšící sbor Praha

Lukáš Jambor o Svědcích Jehovových mezi neslyšícími píše toto:

„Svědkové Jehovovi věnovali velké množství energie, času a financí tomu, aby pronikli do společenství neslyšících. ... Ve větších městech existují větší skupiny těch, kteří poměrně dobře ovládají znakový jazyk a kteří se s neslyšícími pravidelně setkávají. Navštěvují kluby neslyšících nebo přicházejí přímo tam, kde neslyšící bydlí. Zvou neslyšící na svá setkání buď přímo, nebo alespoň prostřednictvím letáků, které jsou perfektně přizpůsobené potřebám neslyšících.“

Sbor Svědků Jehovových, který je zaměřen na neslyšící, se schází pravidelně dvakrát týdně ve středu a v neděli v Sále království Svědků Jehovových v Tobrucké ulici v Praze 6. Na návštěvě jsem byl 9. 3. 2016. Bohoslužebné shromáždění trvá dvě hodiny, před ním a po něm je čas na individuální rozhovory. Celé shromáždění se odehrává v Českém znakovém jazyce. Účastní ho se průměru 30 osob, z toho zhruba desítka neslyšících.⁴⁹ Všechny slyšící osoby ovládají ČZJ a většina z nich na velmi kvalitní úrovni. Člen místního staršovstva Miloslav Šoch mi v rozhovoru tuto skutečnost vyjasnil tak, že chtějí předávat neslyšícím biblické obsahy v jazyce, kterému budou bez problému rozumět. Snaží o co nejhlubší integraci a přizpůsobení se kultuře a jazykovým kompetencím neslyšících. Je třeba říci, že je velmi neobvyklé, aby se na společném bohoslužebném shromáždění scházeli slyšící a neslyšící, přičemž slyšící jsou ve většině, když uvážíme, že jen minimum českých slyšících umí a používá ČZJ.

Shromáždění je situováno v přízemní místnosti. Lidé sedí v řadách na židlích za sebou, vpředu je pult a stůl. Na stropě jsou zavěšeny dvě televize a dvě kamery, které mají za úkol snímat přednášející a shromáždění. Kamery lidem, kteří sedí vzadu a nevidí přes ostatní nebo mají horší zrak, přibližují, na co je

⁴⁹ Data z pozorování z 9. 3. 2016 – 9 neslyšících, 21 slyšících.

momentálně zaměřována pozornost. Kamery také přenášejí jednotlivé příspěvky věřících z obecnstva.

Shromáždění začíná společnou písní, která je vysílána v televizích. Celé shromáždění stojí a společně znakuje píseň. Společná produkce písní v ČZJ je velmi náročná a není jednoduché udržet společný rytmus a text písně. Po písni následuje modlitba vpředu u pultu. Po modlitbě pokračuje biblické čtení, které je přímo produkováno v ČZJ. Čtení, modliteb, scének a výkladu Bible se společně účastní jak slyšící, tak neslyšící. Po čtení pokračují otázky do shromáždění, jednotlivci se ze židli hlásí o slovo, správce techniky na ně zaměří kameru a jsou přímo přenášeni do televizí. Pak se vyjádří, obsahem může být cokoliv, co je z textu oslovilo, jakou mají životní zkušenost apod. Hlavní výuka náboženských obsahů se děje právě na těchto shromážděních. Celkem se na tomto shromáždění četly tři biblické texty, které se vztahovaly k blížícím se Velikonočním slavnostem.

Obrázek 3 Svědkové Jehovovi, výklad textu

Obrázek 4 Svědkové Jehovovi, misijní rozhovor

Obrázek 5 Svědkové Jehovovi, společná píseň

Další důležitou aktivitou, které se odehrává na těchto shromážděních, jsou scénky, které mají ukázat, jak mají probíhat misijní rozhovory. Na konci shromáždění je opět společná píseň a modlitba. Shromáždění je velmi dynamické – střídání biblických textů, výkladů a názorů je oproti jiným křesťanským shromážděním pro neslyšící velmi rychlé. Pro nově přichozí neslyšící osobu může být nepřehledné.

Za zajímavé považují, že zde mají neslyšící možnost rozhodovat o svém sboru, nejsou zde jako pasivní příjemci, ale vše je uzpůsobeno pro to, aby se mohli cítit příjemně bez jakékoli jazykové bariéry. Neslyšící jsou také členové staršovstva a mají možnost rozhodovat o fungování svého společenství. Mimo pravidelná shromáždění pořádají výlety (někdy i se slyšícími) a jednou měsíčně společný oběd.

O roli znakového jazyka v komunikaci Miloslav Šoch říká toto:

„Proč právě neslyšící? Protože to nejsou jenom neslyšící, tu biblickou pravdu je potřeba zvěstovat všem lidem, ať jsou neslyšící nebo různých jiných kultur, různých jiných jazyků a Svědkové Jehovovi se zaměřují na to, aby lidem to podali v jejich vlastním rodném jazyce, kterej jim je nejbližší, kterej jim jde přímo k srdci.“

Svědkové Jehovovi věnují mnoho úsilí a financí k tomu, aby se jejich učení šířilo i mezi neslyšícími. Jejich materiály přeložené do ČZJ obsahují knihu převyprávěných biblických příběhů, úvodní biblický kurz a různá kratší pojednání o vlastní nauce, jsou svým množstvím nesrovnatelné s materiály ostatních křesťanských společenství pro neslyšící. Neslyšící se také aktivně zapojují do přípravy a výroby videí, někteří z nich přímo na nich znakují. Role neslyšících při překladu je kontrolovat a komentovat přeložený materiál a navrhnout vhodnější obsah, následně jsou figuranty při natáčení textu. Momentálně Svědkové Jehovovi neplánují překlad biblického textu jako celku.

Obrázek 6 Svědkové Jehovovi, ukázka z DVD *Dobrá zpráva od Boha*

Svědkové Jehovovi mají přeložené různé písně a na 300 biblických veršů, které jsou rozesety ve videích. Jsou velmi dobře obeznámeni se situací a problematikou neslyšících v ČR, někteří z nich působí jako tlumočníci do ČZJ.

Svědkové Jehovovi jsou velmi aktivní v misi mezi neslyšícími, navštěvují je přímo v domovech a také je možné potkat dvojice neslyšících s vozíky s nápisem *Deaf*, kde nabízejí rozhovor se zájemci a DVD *Dobrá zpráva od Boha* s úvodním biblickým kurzem v ČZJ.

Svědkové Jehovovi nevyvíjejí zvláštní teologii pro neslyšící, obsahy publikací se po srovnání obsahově neliší od těch, které jsou pro slyšící, jsou pouze přizpůsobené jazyku a myšlení neslyšících. Ekumenická spolupráce není z důvodu vlastní nauky možná. Veškeré dokumenty a publikace (kromě písní) jsou dostupné na jw.org/cse.

3.2.2 BJB Neslyšících

Založení baptistických společenství pro neslyšící je spojeno s činností americké misionářky Vesty Dee Sauter, která je slyšící dítě neslyšících rodičů. Od roku 1969 působila v USA jako profesionální tlumočnice ASL. Přijela společně s dalšími misionáři v roce 1997 do ČR a pomáhala zde zakládat neslyšící sbory, také byla odbornou konzultantkou na FF UK při zakládání oboru ČNES. Za své zásluhy o rozvoj výuky znakového jazyka je čestnou členkou České komory tlumočnicků znakového jazyka. Její činnost v ČR dodala Neslyšícím odvahu projevit svoji kulturu a jazyk.⁵⁰ Baptisté společně s katolíky sestavili *Slovník křesťanských znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*. Poté byla spolupráce na dlouhou dobu přerušena, v posledních letech opět tato společenství spolupracují na překladu Bible z původních jazyků do ČZJ. Neslyšící baptisté se pravidelně scházejí v Brně, Valašském Meziříčí, Praze a v Hradci Králové. Osobně jsem navštívil sbory v Brně a ve Valašské Meziříčí. BJB neslyšících má vlastní web bjbneslysicich.cz, lze tam nalézt důležité informace a překlady některých biblických textů do ČZJ.

Obrázek 7 Mark a Vesta Dee Sauter

⁵⁰ Vesta Dee Sauter. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, z.s.* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.cktzj.com/vesta-dee-sauter>

3.2.2.0 Brentwood Baptist Church

Jako příklad fungujícího zahraničního neslyšícího sboru zde uvedu Brentwoodský Baptistický sbor z Ameriky, odkud přijeli na misii do Východní Evropy Mark a Vesta Sauter. Informace a obrázky jsem získal z internetové prezentace uvedené organizace z www.brentwooddeaf.org.

V roce 1984 v tomto sboru začaly tlumočené bohoslužby a o jedenáct let později je zde první neslyšící pastor. V roce 2003 postavili první kapli, která je uzpůsobená potřebám neslyšících. Je specifická tím, že má půlkruhový půdorys, řady sedadel jsou stavěny vzestupně, takže neslyšící mají možnost dobře vidět na sebe vzájemně i na pódium.

Sbor pořádá každou neděli bohoslužby v ASL. Nabízejí různé komunitní služby ve svém městě, letní tábory pro děti a podporují misijní aktivity v zahraničí. Momentálně se misijně zaměřují na oblast Asie. Od roku 2014 dokonce otevřeli Teologické centrum Neslyšících, kde mají Neslyšící možnost získat vzdělání v oblasti teologie a pastorače.

Obrázek 8 Brenwood deaf church, kaple, <http://brentwooddeaf.org/>

3.2.2.1 Brno

Sbory neslyšících baptistů byly zakládány s tím, že je třeba, aby se neslyšící křesťané osamostatnili od slyšící církve a aby si vedli svá shromáždění sami. Je to z toho důvodu, že bohoslužby/mše tlumočené do ZJ nemusí vždy vyhovovat potřebám neslyšících. Kvalita tlumočnicků kolísá, a když nejsou osobně zaangażováni v církevním životě, tak se jim obtížně tlumočí náboženské obsahy.⁵¹ Také slyšící kněží/pastoři, kteří se s neslyšícími nescházejí a neznají specifika jejich pastorační práce, nemůžou přizpůsobit obsah svých promluv, proto často dochází ke kulturnímu konfliktu a neslyšící se pak nemusí cítit dobře i na tlumočené bohoslužbě, protože neví, o čem se právě mluví.

Brněnští neslyšící baptisté se tedy vedou sami. Sbor po odchodu misionářů vedl David Wagner, který ale v roce 2015 zemřel, po něm převzali vedení manželé Klofáčovi. Scházejí se pravidelně každou neděli v prostorách sboru BJB Brno na Smetanově ulici. Setkání trvá v průměru tři hodiny.

Brněnský sbor jsem navštívil 20. 3. 2016. Byl jsem velmi příjemně přivítán. Schází se pravidelně mezi 5 až 10 lidmi. Shromáždění se účastní také děti, které mají vlastní program ve vedlejší místnosti. Neslyšící sedí spolu v kruhu kolem stolu a na zeď se promítá biblické čtení, které se právě rozebírá. Shromáždění začíná společnou písní a modlitbou. Píseň není promítána na zeď, neslyšící ji znakují společně. Slyšící lidé se tohoto shromáždění neúčastní.

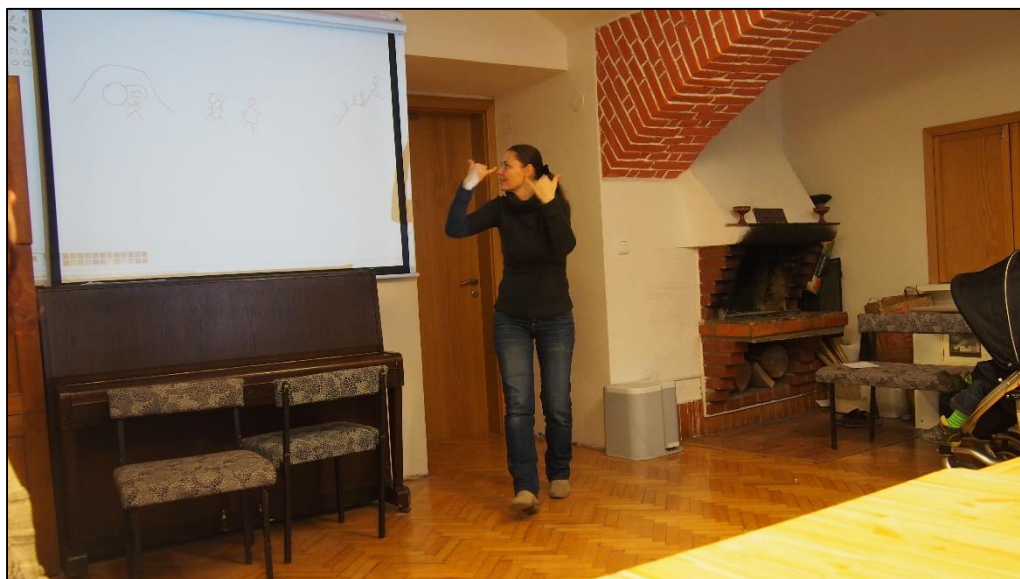
⁵¹ Specifika tlumočení do českého znakového jazyka pro věřící. *Ruce.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/698-specifika-tlumoceni-do-ceskeho-znakoveho-jazyka-pro-verici>

Obrázek 9 BJB Brno, prostory pro setkávání

Obrázek 10 BJB Brno, společná píseň

Obrázek 11 BJB Brno, výklad textu

Po modlitbách a písni následuje promítání biblického textu, který je přeložen do ČZJ. Poté následuje rozbor a povídání si nad textem, které zabere i více než hodinu. Při mém pozorování jsem nejdříve seděl v rohu místnosti mimo stůl, kde seděli neslyšící, abych nerušil. To ale neslyšícím nepřišlo jako vhodné a chtěli po mně, abych si sedl k nim ke stolu a abych se i já aktivně zapojil do shromáždění. Neslyšící mě i posléze zapojili do diskuze nad biblickými tématy. Setkání má spíše charakter studia biblické textu. Jednou měsíčně je vysluhována Večeře Páně. Pravidelně jednou za jeden až dva měsíce probíhají nadsborová setkání neslyšících baptistů, kterých se můžou účastnit i neslyšící, kteří nepatří do církve.

Prostory, struktura a jazyk jsou uzpůsobené kultuře a myšlení neslyšících, hlavně z toho důvodu, že si tato shromáždění organizují sami bez přispění slyšících. Se slyšícími baptisty ovšem spolupracují, je ale třeba, aby komunikace probíhaly v ČZJ nebo za přispění tlumočnicka.

3.2.2.2 Valašské Meziříčí

Dne 6. 4. 2016 jsem navštívil společenství BJB neslyšících ve Valašském Meziříčí. Tento sbor také vznikl za působení Vesty Dee Sauter, která zde působila v letech 2001 – 2004. Stejně jako v Brně si toto shromáždění vedou sami neslyšící, společně se modlí, zpívají a rozebírají biblický text. Společenství ve Valašském Meziříčí vedou manželé Bušovi. Pravidelně každou středu se schází v prostorách kazatelské stanice, kterou zřizuje BJB Vsetín. Při mé návštěvě zde bylo sedmnáct osob – 12 dospělých, 3 dospívající a 2 děti. Panuje zde velmi příjemná atmosféra, aktivně mě zapojili do průběhu setkání, na mé otázky odpovídali bez problémů a sami měli iniciativu mi o svém shromáždění vyprávět.

Neslyšící sedí společně kolem kulatého stolu, aby na sebe všichni dobře viděli. Shromáždění začíná modlitbami jednotlivých osob. Poté následuje připomínání si Darů Ducha svatého (Ga 5,22), kdy každý zaznakuje jedno obdarování. Poté následují písně (krátké básně) v ČZJ, kdy jeden vybere píseň a ostatní znakují s ním. Takto se „zpívalo“ šest písní. Po písních je krátká přestávka a pak se rozebírá biblický text v ČZJ z projektu Bible bez hranic, který je promítán na zeď. Nejdříve se pustí celé video a pak následuje diskuze nad jednotlivými tématy. Při mé návštěvě se rozebíral text Ř 3,21-31, kdy se hovořilo o tématech spravedlnosti, hříchu a milosti. Do diskuze se zapojovali všichni přítomní.

Shromáždění probíhalo podobně jako u BJB v Brně. Tato společenství navzájem spolupracují a schází se pravidelně na společné akce. Manželé Bušovi se také podílejí na překladu Bible do ČZJ.

Obrázek 12 BJB Valašské Meziříčí, shromáždění

Obrázek 13 BJB Valašské Meziříčí, rozbor biblického textu

3.2.2.3 Hradec Králové – BJB HK Lavina

V Hradci Králové se scházejí neslyšící křesťané společně se slyšícími. Z časových důvodů jsem toto shromáždění nenavštívil. Veškeré audio-vizuální materiály jsou získané z webu lavinahk.cz. Další informace jsem získal z e-mailové komunikace s tlumočnickem Jindřichem Marešem.

Shromáždění trvá asi hodinu a půl a je celé tlumočeno do ČZJ. Sedí se v řadách za sebou, tlumočnick stojí vedle osoby, která zrovna mluví. Tlumočí se i chvály. Pravidelně chodí tři neslyšící. Shromáždění začalo být dostupné pro neslyšící zhruba před rokem, kdy sami neslyšící přišli za pastorem, že by se chtěli účastnit bohoslužebného života, a ten pak sjednal tlumočnicka. Neslyšící jsou zde jako běžní účastníci. Na přípravě a průběhu shromáždění se neslyšící podílejí minimálně. Pomáhají například tlumočnickovi před shromážděním s přípravou na tlumočení, vhodném výběru slov apod. Mimo nedělení shromáždění se slyšící a neslyšící scházejí jednou týdně na neformální setkání nad biblickým textem, kde je také přítomen tlumočnick. Někteří ze slyšících se začali učit základní znaky. Jindřich Mareš zajímavě komentuje vliv vizuálnosti znakového jazyka na některé slyšící účastníky bohoslužby:

„Domnívám se, že ten překlad není jen pro neslyšící účastníky, ale (soudě i podle reakcí od ostatních slyšících účastníků) je pro všechny. Slyšícím účastníkům dává k hudbě další vjem, který může umocnit jejich prožitek“

Jindřich Mareš dále navrhuje, jak zpřístupnit běžné slyšící bohoslužby širšímu publiku neslyšících. Jedna z možností je zajistit simultánní přepis (na plátně se promítá text, který obsahuje přepis toho, co se právě říká) pro neslyšící, kteří preferují český jazyk. Otázka je, zda by se bohoslužebné dění pro neslyšícího pak nezredukovalo na čtení textu z plátna. Dále si je vědom toho, že by pro neslyšící byly výhodné vlastní bohoslužby, které si organizují sami a které by odpovídaly jejich potřebám komunikace. Jenže by se vytratilo propojení slyšících a neslyšících křesťanů.

Tato skupina neslyšících baptistů nespolupracuje s dalšími neslyšícími baptisty. Také má odlišný charakter od jiných baptistických skupin tím, že zde neslyšící nemají aktivní roli na průběhu a pořádání bohoslužeb a jiných aktivit.

Jambor se ve své diplomové práci o Hradci Králové zmiňuje v kapitole o práci Římskokatolické církve mezi neslyšícími. Učitelka ze školy pro sluchově postižené vedla katechezi neslyšících dětí v první polovině devadesátých let. Poté byl v roce 2000 uspořádán jeden společný tábor pro slyšící a neslyšící. Dále se o žádné další aktivitě nezmiňuje.⁵²

Obrázek 14 BJB HK, tlumočené kázání

⁵² Srov. JAMBOR, Lukáš. *Specifika pastorační práce neslyšících a její současná podoba v České republice*. s. 82

3.2.2.4 Analýza videí z bjbneslysicich.cz

Na webu bjbneslysicich.cz je dostupných několik desítek videí přeložených do ČZJ. Jednu část tvoří překlad biblického textu Gn 37-50. Překlady Bible se věnují jinde. Zajímavá je hlavně druhá část, která má už specifitější charakter. Má za úkol představit základní teologii BJB neslyšících. Tato videa vznikla v roce 2006 v Maďarsku, kde se pod vedením týmu z Ameriky sešli neslyšících baptisté České republiky, Maďarska a Rumunska.

Křesťanská společnost lze charakterizovat podle textů, která jsou pro ně důležitá a klíčová. Je důležité si všimnout textů, které se tam čtou a které nečtou. Neslyšícím křesťanů je Bible skrze psanou češtinu nedostupná, proto je zajímavé si všimnout, které texty jsou přeložené a které ne. Podrobnější popis těchto videí zmiňuji z toho důvodu, že se jedná o samostatný počin neslyšících (na rozdíl od videí Svědků Jehovových, které jsou překladem textu pro slyšící). V těchto překladech se odráží principy kultury a jazyka Neslyšících – rozvinutí textu pro ilustraci, otázky na diváka, bohatá mimika a práce s prostorem. Texty pro tyto překlady vybírali američtí misionáři.

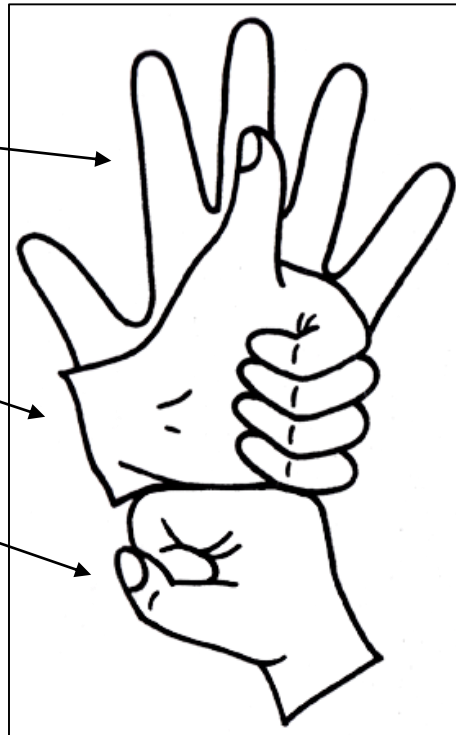
V prvním videu Bible – český znakový jazyk, figurantka nejdříve nahlíží do knihy, přemýšlí, znakuje nesmyslný sled znaků a tvrdí, že textu nerozumí. Knihu odkládá s tím, že je pro slyšící a pak se ptá diváka na důležitou otázku: „*Může Bůh znakovat (používat ZJ)?*“ Za okamžik odpovídá: „*Ano. Bůh může všechno!*“ Poté ukáže, že nás čeká dvacet příběhů, které nám osvětlí tři základní principy křesťanské víry BJB neslyšících. V každé části je pět videí, které představují jednotlivé principy.

Tyto principy jsou:

Světlo

Tělo

Kámen

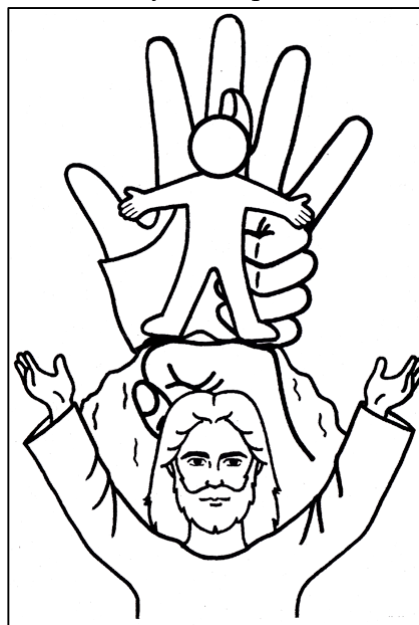

Obrázek 15 Základní principy, bjbneslysicich.cz

Princip Kámen je určen pro představení Ježíše Krista. Proč zrovna kámen? BJB neslyšících tento princip odvozují z podobenství o dvou stavitelích Mt 7,24-29. Na Ježíši Kristu má totiž každý stavět svou víru. Následuje pět videí, které představují Ježíše Krista. První video je na téma *Já jsem chléb života* a ukazuje nasycení Pěti tisíc z Mt 14,13-21. Další video je podobenství *O dobrém pastýři* z J 10,1-19. Třetí video *Já jsem vzkříšení a život* pojednává o vzkříšení Lazara z J 11,1-27. Čtvrté video v této části představuje část z J 14,1-6, kde o sobě Ježíš říká, že je cesta pravda a život. A poslední video z principu Kámen je podobenství *O kmeni a ratolestech* z J 15,1-8.

Druhý princip Tělo pojednává o církvi. Co je důležité pro život v církvi a jak má člověk žít podle církevního učení. Úvodní video této části vypráví o církvi jako jednom těle z Ř 12,1-5. První video vypráví o křtu zástupů ze Sk 2,37-41. Jelikož se jedná o BJB, tak je křtem myšleno křest ponořením. Poté, co se člověk stane křesťanem, má se učit Boží slovo, skrze které se zjevuje Bůh. Tyto informace se dozvíme v druhém videu, ve kterém je přeložena pasáž z 2 Tm 3,16-17. Po tomto videu je vyprávění o Ustanovení večeře Páně z Mt 26, 26-30. Čtvrté video neslyšícím představuje prvotní jeruzalémskou církev, kdy všichni měli společný majetek z Sk 2,42-47. Páté video vypráví o modlitbě a překládá Modlitbu Páně z Mt 6,9-13.

Třetí princip Světlo pojednává o křesťanu, který má nést evangelium do celého světa. Úvodní video začíná překladem Mt 28,16-20, kterému dali neslyšící nadpis *Velký příkaz*. Jedná se o vyslání učedníků, aby učili a křtili národy. První video představuje muže na hlídce, který má upozorňovat na přicházející útok. Neslyšící to vztahují na to, že křesťané mají vyprávět nekřesťanům o evangeliu, volat po nápravě hříchů a obrácení se k Bohu. A když nekřesťané zemřou bez toho, aby jim někdo pověděl o Ježíši, je to chyba křesťanů (uvedená pasáž z Bible k tomuto videu – Iz 33, znakovanému textu neodpovídá, správně je Ez 33). Druhé video pojednává o *Výroku o soli* z Mt 5,13. Třetí video překládá *Výrok o světle* z Mt 5,14-16. Čtvrté video je přeložené podobenství *O deseti družičkách* z Mt 25,1-13. Páté video pojednává

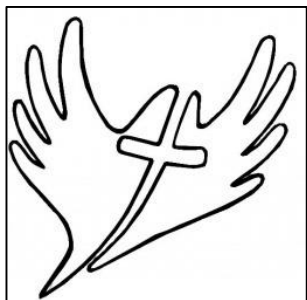
Obrázek 16 Tři principy, ilustrace, bjbneslysicich.cz

o *Podobenství o hřivnách* z Mt 25,14-30. Závěrečné video je z 2 Tm 2,1-7, kde Pavel vyzývá k věrnosti Bohu.

Použité texty pro překlad jsou z Nového zákona, a to převážně z Matoušova evangelia, doplněné o pasáže z Janova evangelia a ze Skutků apoštolů. Z epištol jsou zahrnuty 2 Tm a Římanům. Video jsou ilustrována obrázky, aby text byl co nejlépe pochopitelný. Texty zahrnují protestantské svátosti Křest a Večeři Páně. Na druhou stranu ale například chybí základní vánoční a velikonoční texty. Tato videa jsou posléze používána ve shromážděních BJB neslyšících, kde se nad nimi debatuje a daný text se společně vykládá. Překlad do ČZJ prezentují sami neslyšící, a tomu odpovídá i kvalita použitého jazyka.

Je ale třeba říci, že se jedná o velmi zdařilý základní katechetický projekt v ČZJ. Základní a klíčová informace pro neslyšící v ČR je, že Bůh umí znakový jazyk a že s nimi chce komunikovat. Na této zásadní informaci je třeba dále stavět, navázat na ni a přidávat další videa s přeloženými texty. To se momentálně daří při překladu dalších biblických textů, na kterých BJB neslyšících spolupracuje s Neslyšícími katolíky.

3.2.3 Neslyšící katolíci

Obrázek 17 Znak Neslyšících katolíků

Pastorace neslyšících ŘKC probíhá v ČR již od počátku 90. let, od roku 1995 začala mít konkrétní formu, kdy se spojila Romana Petráňová (v té době Peterová) s P. Stanislawem Gorou, který působil v katolické farnosti v Praze ve Stodůlkách. Romana Petráňová má na těchto shromážděních roli tlumočnice, P. Gora je kněz určený pro neslyšící.

Působení P. Gory mezi neslyšícími je časově omezené, zastává od roku 2013 místa prezidenta Arcidiecézní charity Praha. Dosud se nenaučil ČZJ, komunikace probíhá přes tlumočnicki. Neslyšící katolíci v minulosti žádali o kněze, který by ČZJ uměl a mohl se jim přímo věnovat. Bohužel bylo toto přání z nedostatku lidských zdrojů zamítnuto. Neslyšící se začali pravidelně scházet na vlastní tlumočené mše před necelými čtyřmi roky.

Neslyšící mají možnost se pravidelně scházet ve vršovické farnosti jedenkrát měsíčně na mši, kterou vede P. Gora, poté následuje společný oběd a přednáška na různá témata. P. Gora si je vědom toho, že neumí ČZJ, ale podle mého pozorování ho neslyšící uznávají pro jeho osobnost a také díky tomu, že Romana Petráňová je výborná tlumočnice. Spolupracovala již na přípravě *Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící* a externě učí tlumočení křesťanských slavností na oboru ČNES. V posledních letech jsou předávány organizační funkce samotným neslyšícím laikům. Například neslyšící Alena Voráčová je zaměstnána jako pastorační asistent pro neslyšící a má za úkol přípravu těchto setkání a organizaci dalších aktivit například společné výlety. Tyto mše mají charakter nejen křesťanské slavnosti, ale i příležitosti, kde se můžou neslyšící sejít mezi sebou a společně trávit čas a diskutovat. Po

odpoledním programu se schází pražská část překladatelské skupiny projektu Bible bez hranic.

Obrázek 18 ŘKC, čtení - kněz

Neslyšící se tedy scházejí jednou měsíčně na faře (za teplejšího počasí v kostele) ve Vršovicích, kde vede mši P. Stanislav Gora. Neslyšící mají také možnost se nepravidelně účastnit tlumočené mše v Praze ve Stodůlkách, toto setkání má ale charakter tlumočené mše společně se slyšícími farníky. Tohoto setkání se účastní řádově méně neslyšících než ve Vršovicích, které jsou speciálně uzpůsobeny pro neslyšící.

Neslyšící katolíky jsem navštívil 20. 2. 2016 na faře ve Vršovicích. Scházejí se zde ve společenské místnosti. Sedí se kolem stolu. Jedna strana je vyhrazena pro kněze, tlumočníci a laiky, kteří se zapojí do mše čtením (ad hoc překladem Bible do ČZJ) a modlitbou. Mše se účastnilo 29 osob, 6 slyšících a 23 neslyšících. Mezi slyšícími byli tlumočníci, kněz a příbuzný jednoho neslyšícího, který ho doprovodil na mši v ČZJ až z Olomouce. Zajímavý je pro mne liturgický minimalismus, který je zde užíván. Kněz slouží mši v obleku a ve štole, užívá cestovní sady pro eucharistii. Mše má základní liturgický pořádek,

obsahuje: trojí čtení, úvodní modlitbu, kázání, přímlyvnou modlitbu, eucharistii a požehnání. Oddělení svátostného prostoru od laiků je provedeno tak, že stůl, kde sedí kněz, je posunut vpřed. Každé shromáždění je vysluhována eucharistie.

Obrázek 19 ŘKC, biblické čtení - laik

Obrázek 20 ŘKC, modlitba - laik

Přijímání se ale účastní jen malá část z neslyšících, protože jim chybí potřebná průprava. Během liturgie mše v rezponzoriální části, když mají laici odpovídat typicky *Beránku Boží...*, tak někteří z neslyšících odpovídají v ČZJ společně s tlumočníci. Jedná se pravděpodobně o ty neslyšící, kteří vědí, jak mše probíhá a jaká slova mají společně opakovat jako odpověď.

Toto shromáždění mělo charakter přátelského setkání. Na začátku se všichni představili. Je běžné, že na tyto mši přijíždějí katoličtí věřící z celé republiky. Slavnosti, na které jsem byl přítomen, se účastnili také neslyšící katolíci z Plzně a Olomouce. Na rozdíl od jiných křesťanských shromáždění se zde společně „nezpívá“. Čtení a modlitby vedou neslyšící laici. Během mše při úkonu smíření, kdy si slyšící katolíci podávají ruku se slovy *pokoj tobě*, neslyšící se navzájem objímají. Hannah Lewis toto objímání přisuzuje specifickým kultury Neslyšících.⁵³ Osobně považuji za velmi zajímavé, že se stejná činnost děje u pražských neslyšících katolíků, ale i u neslyšících anglikánů ve Velké Británii bez přímé návaznosti. Podle mého názoru je to důkaz společných rysů kultury Neslyšících ve světě.

Neslyšící katolíci mají také webové stránky neslysicikatolici.cz, kde jsou pravidelně zveřejňovány informace o nadcházejících mších a jiných aktivitách. Lze se tam dočíst o mezinárodních událostech na poli neslyšících katolíků. Od března tohoto roku jsou zde zveřejňována videa v ČZJ – Slovo života, která obsahují různá svědectví. Také je zde k dispozici modlitba Otčenáš přeložená do ČZJ.

⁵³ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. s. 167

3.2.4 Neslyšící CASD

Obrázek 21 Znak Neslyšících Adventistů

Církev adventistů sedmého dne mezi neslyšícími působí téměř třináct let, ale zpočátku se nejednalo o intenzivní spolupráci. Jedna členka této církve je zároveň i tlumočnicí do ČZJ, proto občas tlumočila neslyšícím na bohoslužbách. O intenzivnějším zájmu můžeme hovořit až v poledních třech letech, kdy se v církvi začala aktivně angažovat neslyšící

Jitka Morávková. Byly založeny nové webové stránky a vytvořen program o Neslyšících a sluchovém postižení a na sborech CASD po celé ČR se uskutečňují přednášky. Neslyšící se scházejí pravidelně každou sobotu ve Strašnickém sboru, kdy pravidelně chodí pět lidí, na větší události až osm. CASD nabízí tlumočenou bohoslužbu i v Ostravě, kam chodí jeden neslyšící.

Sbor Církve Adventistů sedmého dne, kde se scházejí i neslyšící, jsem navštívil 16. 4. 2016. Bohoslužba se konala v Praze ve Strašnicích v kapli, která patří Metodistické církvi. Jedná se o tlumočenou bohoslužbu. Přítomných je pár desítek slyšících a skupina neslyšících. (Při mé návštěvě jich bylo sedm.) Byly zde přítomny dvě tlumočnice, které tlumočily všechno, co probíhalo: modlitby, písně, výklad Bible apod. Během tlumočení se střídaly. Jedna tlumočnice patří do CASD už deset let, před tím byla dvanáct let byla mezi Svědky Jehovovými. Druhá tlumočnice nebyla členkou církve a byla zde pracovně. Setkání trvalo od 9:30 až do 15:30.

Společné shromáždění začalo písní, poté následovala modlitba a rozdělení do skupin, kde se hovořilo nad biblickým textem. Utvořila se jedna společná skupina, kde byli slyšící i neslyšící. Tuto skupina vedla slyšící učitelka sobotní školy a její komunikace byla tlumočena pro neslyšící. Rozbor biblického textu trval asi hodinu, poté následovala píseň, modlitba, sbírka a ohlášení. Poté

následovalo kázání, píseň, modlitba a společný oběd. Nepromítala se žádná videa s biblickým textem v ČZJ. Tlumočnice vše vymýšlely na místě. Odpolední program se týkal světa neslyšících a sociálních programů CASD mezi seniory a lidmi s postižením.

Neslyšící Adventisté mají svůj web neslysici.casd.cz, který obsahuje základní informace o jejich společenství, minulých a budoucích akcích. Ekumenicky s jinými církvemi nespolupracují.

Obrázek 22 Neslyšící CASD, foto z neslysici.casd.cz

3.3 Shrnutí

V České republice mají neslyšící možnost přístupu do různých křesťanských společenství. Větší křesťanská společenství lze nalézt pouze ve městech, kde jsou školy pro sluchově postižené. Je to z toho důvodu, že se zde koncentrují neslyšící. Po absolvování školní docházky si obvykle hledají ubytování, práci a sociální kontakty v místě, kde mohou najít lidi, kteří komunikují stejným způsobem.

Společenství lze dělit podle toho, jaké funkce v nich zastávají neslyšící a jak jsou jim přizpůsobeny obsah a forma projevu. Všechna tato společenství nesou do světa neslyšících své specifické teologické a morální důrazy.

Jedním krajním bodem jsou společenství BJB Praha, Brno a Valašské Meziříčí, kde vše je organizováno samotnými neslyšícími pro neslyšící. Druhým krajním bodem je společenství CASD Neslyšících a BJB Hradec Králové, kam neslyšící chodí na společná tlumočená shromáždění se slyšícími. Obsah a forma komunikace jsou v těchto společenstvích překládána z češtiny do ČZJ, neslyšící v těchto společenstvích nezastávají vedoucí funkce. Mezi těmito dvěma body se nachází společenství neslyšících Svědků Jehovových a katolíků. Přičemž Svědkové Jehovovi budou blíže k samosprávným sborům BJB, protože jejich shromáždění jsou vedeny v ČZJ, neslyšící zastávají funkce ve vedení sboru a překladu textů. Neslyšícím je přizpůsobena forma i obsah života církve. Scházejí se samostatně mimo slyšící společenství. Neslyšící katolíci jsou opět blíže ke společenstvím, kde se tlumočí do ČZJ. Na rozdíl od CASD nebo BJB Hradec Králové neslyšící mají možnost se scházet na mši, které je speciálně pro ně, dále se můžou aktivně zapojit do průběhu mše a přípravě jiných mimofarních aktivit.

Každé z těchto společenství má své specifické problémy. Sbory BJB, které si zřizují sami neslyšící, jsou vedeny jednotlivci, kteří byli zvoleni lidmi z vlastního shromáždění a nemuseli k tomu studovat žádnou školu s teologickým zaměřením. Tito vedoucí mají delší zkušenost s životem v církvi, teologii a biblickým textem na rozdíl od ostatních neslyšících v jejich společenství. Tito jedinci se například podíleli na překladu biblických textů do ČZJ a jsou první generací křesťanů, která zde vznikla po misijním působení Vesty Sauter. Nejsou oficiálně zaměstnání jako pastoři sboru, takže veškeré jejich aktivity a vzdělávání je závislé na jejich časových možnostech. Po počátečním vzepětí momentálně dochází k ustalování členské základny, a dokonce i došlo k zániku jednoho společenství, které se scházelo v Plzni.

Problémem společenství, kde se pouze tlumočí do ČZJ (hlavně BJB HK a CASD), je, že nemusí odpovídat specifickým požadavkům, které neslyšící mají. Je třeba brát na ohled na uspořádání prostoru, vysvětlování biblických a teologických pojmů, a to i těch základních a nejjednodušších. Také se zde neslyšící nemusí cítit plně sociálně zapojeni na průběhu shromáždění. Jako příklad můžeme brát společné tlumočené mše pro neslyšící katolíky, kam chodí mnohem méně účastníků, než na ty mše, které jsou uspořádány speciálně pro ně.

Neslyšící katolíci se už od počátku potýkají s tím, že nemají kněze, který by kvalitně uměl ČZJ a mohl tak přímo komunikovat s neslyšícími. Přítomnost tlumočnicka může mít vliv na důvěrnost ve vzájemné komunikaci. ŘKC také nemá v plánu zřizovat speciální místo pro kněze, který by měl na starosti na plný úvazek práci s neslyšícími.⁵⁴ Studium teologie je pro neslyšící problematické jednak z důvodu jazykových požadavků, jednak potřeby zvládnout četbu teologických textů. Může se ale stát, že povolání být knězem získá slyšící dítě

⁵⁴ JAMBOR, Lukáš. *Specifika pastorače neslyšících a její současná podoba v České republice*. s. 102

neslyšících rodičů, které bude mít bezproblémový přístup jak k Českému znakovému jazyku, tak i češtině a dalším cizím jazykům.

Dále chybí jakékoliv katechetické či liturgické materiály, které by byly přístupné neslyšícím. Lze říci, že obecně je pastorec neslyšících podfinancovaná a na samém okraji zájmu církví.

Problémem ze strany neslyšících je velká konfesijní vyhraněnost a neochota k ekumenické spolupráci. Svědkové Jehovovi se vydělují úplně, baptistické sbory spolupracují hlavně mezi sebou. Světlou výjimkou je společný překlad Bible do ČZJ, ale i zde je možné se setkat s různými konfesijními neshodami.

Zajímavým jevem na této scéně jsou Svědkové Jehovovi, jejichž neslyšící společenství nemá problémy s finančními prostředky a množstvím angažovaných lidí. Církev investuje do překladu katechetických materiálů, misie a služby neslyšícím. Počet neslyšících Svědků Jehovových i přes velkou misijní snahu významně od devadesátých let nevrostl. Snaží se sice přizpůsobit potřebám neslyšících ve všech směrech, toto přizpůsobování ale naráží na situování prostoru bohoslužby. Kvůli situování židlí za sebou není možné, aby neslyšící měli přehled o tom, co se děje v celé místnosti, nevidí tak na ostatní neslyšící. Jako vhodné uspořádání pro bohoslužebné shromáždění navrhuje Wayne Morris kruhové uspořádání židlí.⁵⁵ Tento problém Svědkové Jehovovi řeší televizemi, ale to nenahrazuje neustálý alespoň částečný oční kontakt s ostatními, což je pro neslyšící velmi důležité.

Cílem této části není rozhodnout, které společenství je pro neslyšící nejlepší. (Ač požadavkům Hannah Lewis po *Deaf Liberating Church* by nejlépe

⁵⁵ MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 126

odpovídala společenství BJB neslyšících).⁵⁶ Kdyby se měli neslyšící rozhodovat, do které církve chtějí patřit, pouze podle toho, jak jim jde dané církevní prostředí jazykově a kulturně naproti, bylo by možné předpokládat existenci pouze společenství BJB, které zde založila Vesta Sauter. Lewis volá po emancipaci neslyšících křesťanů, což je velmi důležité. Stejně důležitá je ale i osobní zkušenost s daným společenstvím, které, přestože je vedené neslyšícími, nemusí být některým neslyšícím teologicky a morálně příjemné, a proto si raději zvolí tlumočené bohoslužby, kde se cítí svobodněji.

Neslyšící v České republice mají na výběr z různých přístupů ke křesťanské víře a je na nich, který z těchto přístupů v nich bude kladně rezonovat. Rozhodně je zde prostor pro další působení, například chybí společenství v severních, západních a jižních Čechách, na Vysočině apod. Neslyšící lidé tam určitě žijí, jen je otázkou, zda je jim umožněno participovat na životě křesťanského společenství tak, aby to odpovídalo jejich specifickému vnímání světa. Dle mého názoru je zde široké pole působnosti, spousta informací týkajících se křesťanství není neslyšícím zpřístupněna.

Jako poslední poznámku v tomto přehledu bych uvedl roli tlumočnicků v církvi. V posledních několika letech se proměnila funkce tlumočnicka, který fungoval nejen jako překladatel z jednoho jazyka do druhého, ale taky částečně jako sociální pracovník, který neslyšícím pomáhal vyřizovat různé problémy, radil jim na úradech apod. V současné době se v tlumočení tíhne více k profesionalizaci a neutralitě. Tlumočnick funguje už jen jako překladatel. Tlumočit křesťanské náboženské obřady není jednoduché. Tlumočnick musí znát aktuální znaky pro slova, která se používají. Je třeba, aby měl alespoň základní teologické vzdělání, protože volbou slov a výrazů ovlivňuje i obsah. Pastorece neslyšících v ČR vzešla hlavně z popudu křesťanských tlumočnicků, kteří chtěli

⁵⁶ Viz počátek kapitoly 3.2

zprostředkovat náboženské obsahy neslyšícím. Ale může to mít i opačný vliv. Například tlumočník z Hradce Králové Jindřich Mareš se stal křesťanem až poté, co delší dobu tlumočil křesťanská setkání.

3.4 Zahraniční situace

V této podkapitole podám základní informace o církvích a křesťanských společnostech, které se věnují neslyšícím v USA, Velké Británii, Německu a na Slovensku.

USA

Leo Yates uvádí dvanáct organizací, které se zapojují do křesťanské práce mezi neslyšícími. Mezi nimi nalezneme Adventisty (adventistdeaf.org), Baptisty (deafbaptistfellowship.com), Episkopály (ecdeaf.org), Římskokatolickou církev (ncod.org), Metodisty (umcdhm.org) a Pentekostální církev (deafevangelismministry.com).⁵⁷ V USA má pastorační práce mezi neslyšícími křesťany hlubší tradici než v ČR. Od druhé poloviny 60. let začínají první bohoslužby pro neslyšící, v roce 1970 je první kazatel, který se věnuje neslyšícím na plný úvazek.⁵⁸ Jako zajímavost bych zmínil weby neslyšících židů (jdcc.org) a muslimů (globaldeafmuslim.org).

Velká Británie

Hannah Lewis zmiňuje, že ve Velké Británii existuje něco mezi 100 – 125 anglikánskými farnostmi,⁵⁹ kde je možné zajít na bohoslužbu, která je tlumočená do BSL nebo v SSE⁶⁰. Lewis ovšem stav neslyšících křesťanů ve své zemi vnímá negativně z toho důvodu, že církevní prostředí nebere neslyšící vážně. Neslyšící mají velmi ztížený přístup do vedoucích funkcí v křesťanských organizacích apod.

⁵⁷ YATES, Leo., *Deaf Ministry*. s. 293 - 298

⁵⁸ *History of Deaf Missions*. [online]. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://deafmissions.com/?PageID=3>

⁵⁹ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. s. 39

⁶⁰ Sign Supported English – anglický ekvivalent znakované češtiny

Web deafchurch.co.uk zprostředkovává neslyšícím informace ze světa neslyšících křesťanů z Velké Británie. Na těchto stránkách je také seznam církví, které se neslyšícím věnují.

Německo

Podařilo se mi dohledat dvě křesťanské církve, které se věnují neslyšícím v Německu.

Římskokatolická církev zřizuje portál kath.gehoelosengemeinden.de, kde je možné dohledat, ve které diecézi je možné se účastnit tlumočené mše nebo mše v Německém znakovém jazyce.

Evangelische Kirche Deutschland má portál dafeg.de, kde lze dohledat materiály pro pastorační neslyšících, překlady biblického textu a články na různá témata. DAFEG je spolek, který zastřešuje pastorační neslyšících v evangelických církvích v Německu.

Slovensko

Na Slovensku se neslyšícím hlavně věnuje Římskokatolická církev skrze Křesťanské centrum nepočujících (kcns.sk). Nabízí v deseti městech po celém Slovensku tlumočené mše do Slovenského znakového jazyka. KCN nabízí pastorační neslyšícím v plné šíři. Centrum také zprostředkovává sociální poradenství a tlumočnické služby.

Na závěr této části je třeba říci, že Svědkové Jehovovi mají na svém webu přístupnou svou nauku v 88 znakových jazycích z celého světa. Lze tedy předpokládat, že ve všech těchto zemích také existují sbory neslyšících.

3.5 Překlad Bible do znakového jazyka

Bible je základním pramenem pro křesťanský život, víru a učení církvi po celém světě. Je to nejprekládanější kniha na světě. Každý národ, který chtěl ukázat bohatost vlastního jazyka, překládal Bibli. Stačí si uvědomit, jaký měla význam Bible Kralická pro české obrozence, kteří z ní čerpali při snaze navrátit českému jazyku jeho vážnost. Pro křesťany z menšiny Neslyšících je stejně důležité mít překlad Bible do vlastního rodného jazyka, jako to bylo důležité pro překladatele z Jednoty Bratrské.

Mohla by se objevit otázka: Proč je potřeba překlad do ZJ, když si Bibli můžou neslyšící přečíst? Problémem je, že text jakéhokoliv mluveného jazyka je pro prelingválně neslyšící těžko přístupný, čtenářské schopnosti neslyšících jsou nedostačující na to, aby mohli číst bez problémů biblický text. K problematice k čtenářské gramotnosti neslyšících se Lenka Hricová vyjadřuje takto:

„Neslyšící děti mají problémy s velikostí slovní zásoby a s jejím rozšiřováním. Obtížné jsou pro ně abstraktní výrazy, pochopení ironie a nadsázky, problémy mají s přenesenými významy a s užíváním slovních spojení. Neznají často synonyma, homonyma, antonyma, tápou ve frazeologii a obrazných vyjádřeních, konvenčních pravidlech, hovorových výrazech i ve způsobu, jakým se slova sdružují do vyšších celků. Neslyšící často zaměňují podobně vypadající slova a mají potíže rozpoznat odlišnost významu při změně délky samohlásky. Problémové je i ohýbání slov, kde často nedojde k rozpoznání, že jde pouze o jiný tvar téhož slova. Problematické je porozumění při užití předložek a méně užívaných spojek, slovesných vazeb. Ve všech tvarech činí problémy zájmena (kromě „já“, „ty“ a „my“). Neslyšící nemusí zvládnout vyhledat informace, které vyplývají z kontextu. Velký problém představuje pochopení gramatického významu, zvláště kvůli rozdílnosti gramatiky českého a českého znakového jazyka.“⁶¹

⁶¹ Motivace osob se sluchovým postižením ke čtení a k návštěvě veřejných knihoven. Duha [online]. 2011 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z

Problém s četbou textu u neslyšících dokonce vedl Wayne Morrise k úvaze, zde je vůbec Bible klíčová pro teologii. Dlouhou dobu v dějinách byla Bible dostupná pouze bohatým a vzdělaným, teologie se ale neodehrávala pouze na univerzitách, ale i mezi lidmi v celé církvi. Číst do zavedení povinné školní docházky uměl málokdo. Biblické příběhy se předávaly vyprávěním, divadlem, obrazy v kostelích a hudbou. Bible jako text nebyla pro širší publikum ani potřeba. Podobně argumentují i někteří teologové, kteří pracují v zemích třetího světa, kde je všeobecná gramotnost na nízké úrovni.⁶² Je třeba ale poznamenat, že Morris argumentuje ze své zkušenosti s překládáním Bible v Británii. Čeští Neslyšící věří, že je potřeba mít dostupný biblický text ve svém rodném jazyce a věnují tomuto překladu spoustu svého času a prostředků.

V této kapitole se zmíním o překladu biblických textů v zahraničí a hlavně představím, jak probíhá překlad v České republice.

<http://duha.mzk.cz/clanky/motivace-osob-se-sluchovym-postizenim-ke-cteni-k-navsteve-verejnych-knihoven-pocatek-rozvoje->

⁶² Srov. MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 104 - 105

3.3.1 Stav překladu Bible do národních znakových jazyků v cizině

Překlad biblického textu do národních znakových jazyků probíhá na více místech. První překlady Bible začaly v USA (1981), poté v Japonsku (1993) a Austrálii (1998), Velká Británie (2006).⁶³ Stav překladu je ale různý, v USA je přeložen celý NZ a části SZ (Gn, Ex, Jz, Sd, Rut, 1Sm, Ezd, Neh, Est, Žalmy, Pís, Da, Malí prorokové).⁶⁴ Ve VB je přeložena pouze část Markova evangelia 1,1 – 6,6⁶⁵ a Velikonoční příběh s modlitbami, který vydala Royal School for the Deaf v Derby. Pro uživatele německého znakového jazyka je na serveru youtube dostupných více než 200 videí různých částí Bible.^{66 67} Také je těžké posoudit, jak které týmy pracují. K dispozici není příliš mnoho údajů o postupu a kvalitě překladu.

Svědkové Jehovovi vyvíjejí vlastní překladatelské úsilí, různé části biblického textu jsou dostupné v ruském, americkém, italském a kolumbijském znakovém jazyku.

⁶³ Překlad Bible do ČZJ. *Bible bez hranic* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://biblebezhranic.jeank.cz/index.php/o-projektu?layout=edit&id=36>

⁶⁴ The Bible: ASL Version. *Deaf Mission* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://deafmissionsstore.com/biasltr.html>

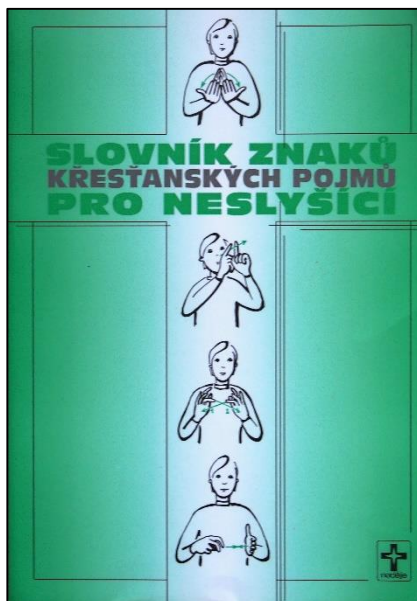
⁶⁵ BSL BIBLE. Deaf Mission [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.bslbible.org.uk/index.html>

⁶⁶ Evangelien für Gehörlose. *Deaf Mission* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLtA68r38syjlpvpMNVmNsg4oF4kKAcM3S>

⁶⁷ K tomuto tématu více: KOUBOVÁ, Marcela. Specifika překladu biblických textů do českého znakového jazyka. Bakalářská práce. FF UK. ÚČJTK. Praha. 2013. s. 24 - 34

3.3.2 Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící

V roce 2001 vyšel nový slovník znakového jazyka, který obsahoval křesťanské pojmy. Jedná se o základní kámen kodifikace křesťanských znaků v České republice. Na této publikaci pracoval ekumenický tým z pěti církví, ve kterém byli slyšící tlumočníci i neslyšící. Slovník obsahuje 538 znaků, pro některá slova je možnost různých znaků. (Například jinak se znakuje slovo *křesťan* nebo *křest* mezi baptisty a jinak

Obrázek 23 Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící

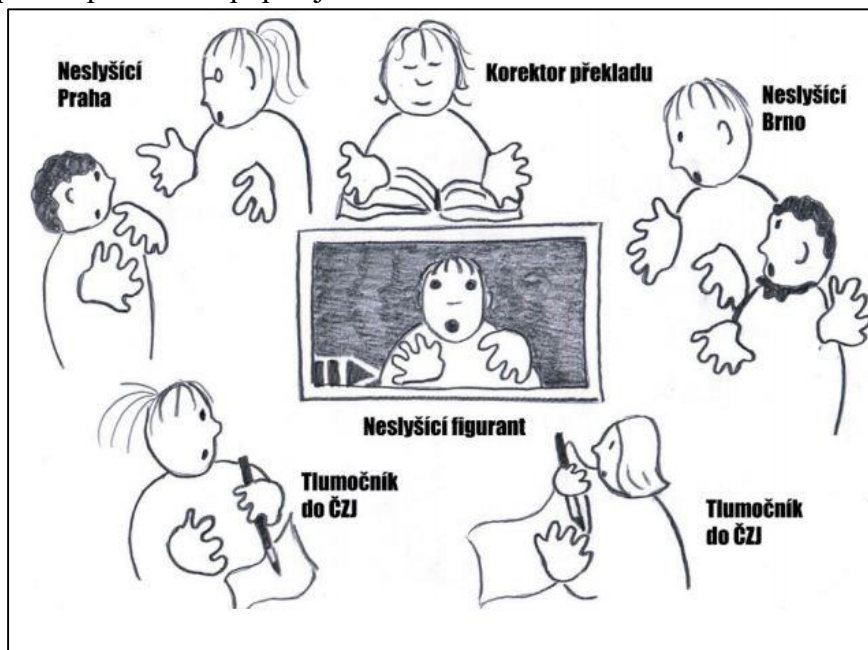
mezi katolíky.) Znaky pro tento slovník vznikaly tak, že se ustanovila pracovní skupina neslyšících z různých církví a poté se pro jednotlivá česká slova hledaly odpovídající znaky v ČZJ. Problém je v tom, že mnohé znaky neslyšící převzali od slyšících křesťanů (například řádových sester, které neslyšící vyučovaly před rokem 1948), proto třeba znali odpovídající znak, ale obsah už jim nebyl zřejmý.

Obzvláště v křesťanském prostředí neslyšících v ČR je možné pozorovat, jak je znakový jazyk živým jazykem s vysokou produkcí slov. Od roku 2001 mnoho znaků zastaralo a už se nepoužívají a na druhou stranu mnoho nových znaků přibylo. Lze pozorovat vznik nových znaků, které vytvářejí sami neslyšící. Tomuto tématu se věnuje Marcela Koubová ve své bakalářské práci *Specifika překladu biblických textů do českého znakového jazyka*.

3.3.3 Překlad Bible do ČZJ – Bible bez hranic

V České republice byly různé snahy převést části biblického textu do ČZJ. V části, která pojednávala o působení Svědků Jehovových mezi neslyšícími, jsem zmínil, že přeložili vlastní publikaci *Biblické příběhy*, jedná se o zjednodušené převyprávění biblických příběhů na 10 DVD. BJB neslyšících na svém webu umožňuje shlédnout videa s různými pasážemi NZ a SZ (20 videí) a vlastní překlad celku Gn 37,1 – 50,26.

V současnosti probíhá překlad Biblických pasáží do ČZJ ve spolupráci tlumočnicků, neslyšících a biblistů z Jihočeské Univerzity. Na překladu se podílí v Praze a v Brně skupiny neslyšící křesťanů. Základní dokument o projektu proces překládání popisuje takto:

Obrázek 24 Proces překladu Bible do ČZJ, obrázek použit z dokumentu Bible bez hranic – pilotní projekt 90

Vzhledem k obsahu biblických textů nejde o výklad textu, ani o zjednodušení textu, ale jde o překlad z hebrejštiny a řečtiny do češtiny, která svojí úrovní odpovídá jazykové úrovni znalosti češtiny jako cizího jazyka – tedy češtiny pro neslyšící. Tyto texty se musí převést ve skupině neslyšících (Praha a Brno) za pomoci slyšícího konzultanta (tlumočníci) a mnoha obrazových pomůcek do překladu ve znakovém jazyce.

Během překladu bude docházet k rozvoji terminologické soustavy neslyšících překladatelů a ten bude zaznamenáván a multimediálně zpracován do Výkladového slovníku českého a českého znakového jazyka v rámci projektu střediska Teireisiás⁶⁸ (MU Brno). Tento hrubý překlad přeloží dva jiní tlumočníci do češtiny a obsah textu zpětně posoudí teologové. Korekturu k tomuto překladu dělá druhá překladatelská skupina neslyšících spolu s druhým slyšícím konzultantem překladu, která nepřekládala tuto kapitolu.

Takto je překlad připraven k natočení v nahrávacím studiu. Ten musí natočit kameraman spolu neslyšícími figuranty, záznam se musí zkontrolovat a nakonec sestříhat. Součástí tohoto videa budou i doprovodné obrázky a animace.⁶⁹

Výsledky jsou momentálně dostupné na webu biblebezhranic.cz, kde je přeloženo 31 pasáží ze SZ a 25 z NZ. Plán je přeložit 90 pasáží z Bible. Překlady obsahují narativní i poetické texty. Jedná se o velmi kvalitní překlad respektující všechna pravidla kultury Neslyšících a gramatiky Českého znakového jazyka. Takovýto překlad, do kterého jsou zapojeni i odborníci z vysokých škol, nemá v celém světě obdoby. Překlad je nesmírně časově náročný, několikrát probíhá korektura videí v ČZJ. Je třeba, aby se vyjádřili neslyšící, tlumočníci i teologové, aby překlad odpovídal původním biblickým jazykům. Při tvorbě textu dochází několikrát k opravě textu v ČZJ. Problémem tohoto překladu je, že neexistuje osoba – teolog biblista, který by kvalitně ovládal Český znakový jazyk, nebo dokonce i byl rodilým mluvčím ČZJ. Specifikum překladů do ZJ je, že osoba, která daný text produkuje, je s ním i nadále spojena ve větší míře, než by se zdálo

⁶⁸ Středisko Teireisiás hlavně zprostředkovává služby studentům se specifickými potřebami na MU. Nabízí služby i učitelům a široké veřejnosti. V prostorách tohoto střediska probíhá překlad.

⁶⁹ Překlad Bible do ČZJ. *Bible bez hranic* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://biblebezhranic.jeank.cz/index.php/o-projektu?layout=edit&id=36>

u překladů psaných textů. Osoba je natočena, je zachyceno celé její tělo a je nadále i s tímto překladem a vírou spojována. Což může pak vést k různým konfliktům v rámci komunity.

Osobně jsem navštívil překladovou skupinu, která se schází jednou měsíčně v Praze po mši Neslyšících katolíků. V této přípravné fázi je dodán překlad z původních jazyků do češtiny, který je opatřen exegetickými poznámkami. V této skupině se sejdou neslyšící a tlumočnice a debatují nad tím, jak nejlépe danou pasáž převést do ČZJ. Pro překladatele je velmi důležité znát realie starověkého světa například: oblečení, úpravu zevnějšku, typy budov apod. Například bylo důležité vědět, že Jeruzalém je na kopci, a proto musí vždy znakovat příchod někoho do Jeruzaléma směrem nahoru. Další příklad je, že v Izraeli nejsou žádné vysoké hory, a proto při zmínce tohoto slova v textu znakují kopec.⁷⁰

Obrázek 25 Překladatelská skupina Praha

⁷⁰ *Televizní klub neslyšících* [online]. Praha: Česká televize, 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/215562221800007/>

4. Teologie postižení a Neslyšící

V této poslední kapitole se budu věnovat teologickému směru, který se začal objevovat v teologickém myšlení až v posledních třech desetiletích. Jako počáteční bod, kdy se začali někteří teologové zabírat lidmi s postižením a jejich vnímáním Boha a křesťanské nauky, můžeme považovat vydání knihy Nancy Eiesland *Disabled God*. Od té doby se objevilo více různých přístupů k teologii postižení. Wayne Morris vedle Eiesland vyjmenovává tyto: *Burton Cooper: The Disabled God as One Who Suffers*, *Amanda Shao Tan and Randal Otto: The Disabled Christ*, *John Hull: God is Blind*.⁷¹ Deborah B. Creamer přidává k Eiesland ještě dva modely a to *Accesible God* od Jennie W. Block a *Interdependet God* od Kathy Black. Sama pak představuje vlastní model *Limits and Disability Theology*.⁷²

Ve své práci nehodlám podrobně rozbírat všechny modely. Stručně představím model Nancy Eiesland, protože to považuji za důležitý myšlenkový posun na poli teologie. Poté uvedu model Debory B. Creamer a navážu vnímáním teologie a Boha z perspektivy neslyšících, jak je představují Wayne Morris, Hannah Lewis a Marcel Broesterhuizen.

⁷¹ MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 146 - 148

⁷² CREAMER, Debora Beth. *Disability and Christian Theology: Embodied Limits and Constructive Possibilities*. Oxford (New York): Oxford University Press Inc., 2009. s. 75 - 121

4.1 Nancy Eiesland – Disabled God

Nancy Eiesland ve své práci představuje teologii postižení jako teologii osvobození pro lidi, kteří mají jakékoliv postižení a cítí se okolní společností utlačovaní, oslabovaní a touží po rovných právech a možnostech. Staví svoji práci vedle teologie osvobození Gustava Gutierrez, černé a feministické teologie. Teologie postižení s těmito teologickými přístupy sdílí volání po spravedlnosti pro chudé, útočí na patriarchální vnímání Boha, paternalismus církve a pro tuto teologii je důležité zhodnocení tělesnosti jako zdroje pro teologickou reflexi.⁷³

Eiesland staví na vnímání lidí s postižením jako specifické sociální skupině, která má mít rovné příležitosti. Chce, aby lidé s postižením byli slyšet ve většinové společnosti, v církvi a teologii. Církev často působila opačným způsobem, než aby podporovala utlačované menšiny. Lidé s postižením mají málokdy šanci se stát faráři a být ve vedoucích funkcích v církvi. Právě naopak jsou vnímáni jako objekty lítosti a paternalismu a jsou vytlačováni na okraj církevního prostředí.

Argumenty pro vytěsňování lidí s postižením na okraj církve lze nalézt i v Bibli a často tyto verše byly argumentem pro to, aby nemohli lidé s postižením působit v duchovenské sféře. Ve Starém zákoně lze nalézt pasáž Lv 21,17-21⁷⁴. Člověk s postižením tedy podle kněžských pravidel nesměl být

⁷³ Srov. EIESLAND, Nancy L. *The disabled God: toward a liberatory theology of disability*. Nashville: Abingdon Press, c1994. s. 97

⁷⁴ Mluv k Áronovi: Když se v pokoleních tvého potomstva vyskytne muž, který by měl nějakou vadu, nepřiblíží se, aby přinášel chléb svého Boha. Nepřiblíží se žádný muž s vadou: nikdo slepý nebo kulhavý nebo se znetvořenou tváří nebo s některým údem příliš dlouhým, nebo kdo by měl zlomenou nohu nebo zlomenou ruku, nebo hrbatý nebo zakrnělý nebo se skvrnou na oku nebo postižený svrabem nebo lišejem nebo s rozdrčenými varlaty. Nikdo z potomstva kněze Árona, kdo by měl nějakou vadu, se nepřiblíží, aby přinášel ohnivé oběti Hospodinovy. Má vadu, nepřiblíží se, aby přinášel chléb svého Boha.

účasten chrámové bohoslužby, aby neznese světil svou nedokonalostí chrámové prostory. Na druhou stranu SZ nezapomíná na lidi s postižením a přiznává jim privilegia Lv 19,14⁷⁵.

Dále podle Eiesland vnímá křesťanská teologie postižení buď jako následek hříchu, anebo jako speciální úkol pro člověka. Buď je člověk s postižením hříšný, anebo je to ctnostný trpitel.⁷⁶ Dalším argumentem, proč vylučovat lidi s postižením z církevního prostředí je, že člověk byl stvořen k obrazu Božímu. A Bůh přeci nemůže být postižený, Bůh nemůže mít nedostatek, Boží obraz musí být celistvý a dokonalý. Proto jsou lidé s postižením *překroucením Božího obrazu* (travesty of Gods image).

Eiesland vyjmenovává biblické pasáže, které pojednávají o uzdravení nemocných a postižených lidí. V NZ je Ježíšovo uzdravování tematizováno společně s problematikou hříchu např. Lk 5,23⁷⁷. Tyto výroky vedly a vedou různé křesťanské léčitele k uzdravování lidí. Když se ale nepovede postižení vyléčit, jsou lidé s postižením přesvědčováni, že mají malou víru nebo že v sobě skrývají hříchy, které nechtějí vyznat před Bohem. Lidé s postižením se pak nacházejí pod nátlakem a je jim sugerováno, že jsou špatní a hříšní, i když sami nevědí, co udělali.

Ježíšův pohled na vztah hříchu a postižení není ale zcela jednoznačný, například pasáž z J 9,1-3⁷⁸ ukazuje, že postižení a hřích nemají vnitřní souvislost.

⁷⁵ Nebudeš zlořečit hluchému a slepému nepoložíš do cesty překážku, ale budeš se bát svého Boha. Já jsem Hospodin.

⁷⁶ Srov. EIESLAND, Nancy L. *The disabled God*. s. 72

⁷⁷ Co je snazší? Zvěstovat člověku odpuštění jeho hříchů, anebo ho uzdravit?

⁷⁸ Cestou uviděl člověka, který byl od narození slepý. Jeho učedníci se ho zeptali: "Mistře, kdo se prohřešil, že se ten člověk narodil slepý? On sám, nebo jeho rodiče?" Ježíš odpověděl: "Nezhřešil ani on ani jeho rodiče; je slepý, aby se na něm zjevily skutky Boží.

Dalším modelem vztahu nemoci (postižení) a víry je Pavlovo přiznání bolesti z 2 Kor 12,7-10⁷⁹. Tento model představuje ctnostného trpitele, který snáší bolest a slabost pro Kristovu oběť. Bůh si ho vybral proto, aby ho vyzkoušel v síle jeho víry (viz. téma biblické knihy Job).

Nakonec Eiesland identifikuje ještě jeden model, který oslabuje postavení lidí s postižením v křesťanské církvi. Jedná se o charitativní činnost, která nebere v úvahu skutečné potřeby a požadavky lidí s postižením. Samo o sobě dávání almužny není špatné, ale je špatné, když vede k segregování a internaci lidí s postižením do ústavů, pryč ze zraku „zdravé“ společnosti. Je to z toho důvodu, že lidé s postižením připomínají „zdravým“ jedincům jejich vlastní křehkost a hrůzu, že by je mohlo potkat něco podobného.⁸⁰ Eiesland se k těmto třem modelům vyjadřuje takto:

„Teologie postižení se musí stát viditelnou, integrální a běžnou součástí křesťanského života a naší teologické reflexe tohoto života. Dokud je postižení chápáno v termínech: spojení hřích-postižení, ctnostný trpitel nebo dobročinná činnosti, tak na něj bude stále nahlíženo jako na osud, kterému je třeba se vyhnout, tragédií, kterou je třeba vysvětlit, nebo příčině, která má být překonána, spíš než jako na obyčejný život, který je třeba žít.“⁸¹

Pro Eiesland je klíčové, aby byli lidé s postižením vnímáni jako normální, obyčejní lidé. Toto vnímání by pak mělo vést k posílení lidí s postižením ve společnosti.

⁷⁹ A abych se nepovyšoval pro výjimečnost zjevení, jichž se mi dostalo, byl mi dán do těla osten, posel satanův, který mne sráží, abych se nepovyšoval. Kvůli tomu jsem třikrát volal k Pánu, aby mne toho zbavil, ale on mi řekl: "Stačí, když máš mou milost; vždyť v slabosti se projeví má síla." A tak se budu raději chlubit slabostmi, aby na mně spočinula moc Kristova. Proto rád přijímám slabost, urážky, útrapy, pronásledování a úzkosti pro Krista. Vždyť právě když jsem sláb, jsem silný.

⁸⁰ Srov. EIESLAND, Nancy L. *The disabled God*. s. 74

⁸¹ Ibid. s. 75

Jak tohoto osvobozujícího momentu dosáhnout v teologické oblasti? Eiesland přichází s přelomovým obrazem postiženého Boha. Nejdříve popisuje svůj zážitek, kdy jí na mysli vytanul obraz Boha na elektrickém invalidním vozíku, který se ovládá jen hadičkou v puse. Začala přemýšlet nad tím, který biblický obraz by odpovídal Božímu přiblížení lidem s postižením. Boží vtělení v Ježíši Kristu se pro ni stalo východiskem. Boží Slovo se stalo tělem, ale nejen tělem zdravého, silného muže, ale tělem, které bylo mučeno, trýzněno, probodnuto a nakonec ukončilo svůj život v bolestech na kříži.

Pro Eiesland je důležité, že se Bůh stal člověkem, který zná lidské utrpení a bolest. Člověkem, který byl druhými lidmi zavržen a odsunut na okraj společnosti. Stejně tak je důležité, že po vzkříšení Ježíš měl stále na svém těle patrné rány po ukřižování Lk 24,36-39⁸². Tento vzkříšený Kristus se zjevuje jako postižený Bůh. Tento vzkříšený Spasitel volá své učedníky, aby skrze jeho rány (jeho postižení) poznali, že on je Boží Syn. Takto se Bůh nově zjevuje lidstvu, jako nedokonalý, zraněný (který ale zranění integroval do svého života) Spasitel.⁸³ To znamená, že když Bůh je sám zraněný/postižený, odmítá pak koncept postižení jako následek osobního hříchu. Také tím zavrhuje vnímání člověka s postižením jako pokřivení Božího obrazu. Bůh sám sebe pokřivil, a tím pádem nelze nadále držet představu Božího obrazu, jako něčeho dokonalého, bezchybného či nepokřiveného. Ježíš sám své učedníky vyzývá, aby se dotkli jeho ran, aby se přiblížili k jeho tělu, které na sobě viditelně nese zranění. Tato výzva platí i pro vztah lidí s postižením a lidí bez postižení. Lidé bez postižení se nemají štítit a vyhýbat lidem s postižením, ale přistupovat k nim jako k

⁸² Když o tom mluvili, stál tu on sám uprostřed nich. Zděsili se a byli plni strachu, poněvadž se domnívali, že vidí ducha. Řekl jim: „Proč jste tak zmateni a proč vám takové věci přicházejí na mysl? Podívejte se na mé ruce a nohy: vždyť jsem to já. Dotkněte se mne a přesvědčte se: duch přece nemá maso a kosti, jako to vidíte na mně.“

⁸³ Srov. EIESLAND, Nancy L. *The disabled God*. s. 100

rovným partnerům. Bůh sám sebe ponížil, aby se přiblížil a solidarizoval s trpícími lidmi a těmi, kteří jsou na okraji společnosti.

Deborah B. Creamer ale vnímá tento obraz pouze jako částečný. Podle ní pohled Nancy Eiesland není vhodný pro lidi, kteří své postižení vnímají negativně a pro které je jejich postižení přítěží a bolestivou každodenní realitou. Eiesland předpokládá, že člověk vnímá své postižení kladně, že sám sobě rozumí, že je součástí společenské menšiny a že se necítí nemocen. Například pro člověka s roztroušenou sklerózou není vhodné chápat své postižení jako participaci ve společenské menšině. Člověk, který touží po vyléčení ze svého postižení, těžko bude hledat útěchu v postiženém Bohu.⁸⁴

4.2 Deborah B. Creamer – Omezení a Teologie postižení

Deborah B. Creamer shrnuje různé modely teologie osvobození postižení (Disable Liberation Theology) a rozvrhuje svůj model, který přináší do teologie uvědomění si vlastních omezení (limits). Tato teologie není jen pro lidi s postižením, ale upozorňuje všechny lidi, že každý má nějaká omezení. Ne každý člověk může vylézt na Mt. Everest, pro někoho je problém vyjít schody, pro jiného je problém vstát z postele apod. Limity jsou integrální součástí našeho lidského života, jen si to stačí uvědomit. Nemusí to jít snadno, některé se objeví v průběhu života (artróza apod.), některé získáme nárazově (ochrnutí po autonehodě) a s některými se narodíme. Některé limity si ani neuvědomujeme, například že nemůžeme létat, ale jelikož nikdo nemůže létat, tak to společnost nevnímá jako postižení. V tomto modelu se stírá rozdíl mezi člověkem s postižením a člověkem bez postižení.⁸⁵

⁸⁴ Srov. CREAMER, Debora Beth. *Disability and Christian Theology*. s. 90

⁸⁵ Srov. CREAMER, Debora Beth. *Disability and Christian Theology*. s. 109

Creamer se ale brání, aby se tím neutralizoval boj za práva lidí, kteří mají problémy ve společnosti kvůli svému postižení. Společnost stále vytváří jak fyzické, tak i společenské bariéry. Některé limity nejsou respektovány, zatímco jiné jsou společensky akceptovatelné (alkoholismus, obezita a jiné civilizační nemoci).

Na tomto poli dále Creamer načrtává na pár stranách svou teologii. Když jsou lidé stvořeni k obrazu Božímu jako lidé, kteří mají omezení, tak co to pak vypovídá o Stvořiteli. Má Bůh nějaké omezení? Jako Boží sebeomezení můžeme chápat lidskou svobodu. Nebo když Bůh nechal Adama pojmenovávat zvířata (Gn 2,18-20). Creamer zakládá své tvrzení na prohlášení Mary Daly: Jestliže je Bůh muž, pak je muž Bůh (If God is male, than male is God). Jestliže je Bůh bez omezení, pak ti méně omezení jsou více jako Bůh a ti více omezení jsou méně jako Bůh. (If God is unlimited, than the less limited are more like God, and the more limited are less like God.) Klad ve svém tvrzení vidí v tom, že pokud si budeme uvědomovat Boha jako nějak omezeného, pak pro nás nebude postižením něčím cizím nebo nebezpečným.⁸⁶

Creamer na druhou stranu tvrdí, že její model Teologie postižení nechce znehodnotit nebo popřít jakoukoliv zkušenost utrpení, která vyvěrá z postižení. Také nechce říkat, že všechna omezení jsou dobrá a že bychom se je neměli snažit překonávat. Spíš se snaží poukázat na slepá místa teologie a nepřekonatelné předsudky vůči lidem s postižením. Svým modelem chce integrovat lidi s postižením do světa teologie a chce, aby se problematika postižení stala běžným problémem, kterým se teologie zabývá.⁸⁷

⁸⁶ Srov. CREAMER, Debora Beth. *Disability and Christian Theology*. s. 112

⁸⁷ Srov. CREAMER, Debora Beth. *Disability and Christian Theology*. s. 118

4.3 Shrnutí – Teologie postižení

Eiesland i Creamer přicházejí s velmi zajímavými teologickými modely. Creamer již poukázala na to, že model Nancy Eiesland je vhodný pouze pro lidi s postižením, kteří své postižení vnímají kladně a nechtějí se ho zbavit. Creamer přináší do teologie myšlenku, že jsme všichni nějak limitováni. Každý člověk má své limity jinde, ale všichni je mají. Co se týče antropologie, tak si myslím, že s Creamer lze jen souhlasit. Ale v momentě, kdy vypovídá o Bohu, že má svá omezení, myslím si, že je to třeba více rozvést. Myslím, že nelze Boha vnímat jako omezeného, ale jako sebe-omezujícího. Bůh jakožto *Ten jiný, Nepoznatelný, Transcendentní, Neuchopitelné Ty*. Právě sám sebe omezuje, aby dal člověku prostor se vyjádřit. Není to tak, že by Boha něco z venku omezovalo, nebo že by měl omezení už v sobě zahrnuté. Myslím, že Eiesland trefně vystihla, že pro lidi s postižením je klíčové vnímat Boha jako vzkříšeného Krista. Odpovědi na otázky Teologie postižení podle mého názoru leží v oblasti Christologie. V Ježíši Kristu se Bůh právě sebe-omezil, určil si hranice, vstoupil do dvojznačného světa, kde vše plyne a vše směřuje ke konci. Bůh se přiblížil člověku tak, že se sám stal člověkem, ale nepřestal být Bohem. Inkarnací Bůh dal najevo člověku, jak moc vážně bere lidská omezení. A stejně tak člověk skrze Krista má naději, že to finální omezení – smrt může překonat. Vzkříšený Kristus se svými ranami odešel za svým Otcem. Stejně tak lidé s postižením ví, že jejich postižení před Bohem neznamená nic omezujícího, protože Bůh všechna omezení ruší.

4.4 Teologie z perspektivy Neslyšících

V této kapitole představím, jak se na různé křesťanské teologické problémy dívají Neslyšící. V této části čerpám informace z knih anglických autorů Hannah Lewis a Wayne Morrise, článku holandského autora Marcela Broesterhuizen a vlastní zkušenosti.

4.4.1 Hluchota jako kontext

Dlouhou dobu byla hluchota vnímaná jako každé jiné postižení – buď jako hřích, trest, nebo jako těžká zkouška od Boha, která musí být překonána. Stejně tak, jako lidé s jiným postižením, byli neslyšící v dějinách marginalizováni a utlačováni. Lewis ukazuje na příkladech z historie, že neslyšící byli i církevními představiteli považováni za nevzdělavatelná zvířata nebo jako objekty charitativní péče bez možnosti rozhodovat sami o sobě.⁸⁸ Eiesland chce, aby byli lidé s postižením bráni jako „normální“ kolegové a partneři do rozhovoru, tak i Neslyšící mají mít možnost se vyjádřit ke svému osudu. Díky Creamer víme, že všichni lidé jsou nějakým způsobem limitovaní. Neslyšící jsou limitovaní svým jazykem vůči slyšícím, stejně jako slyšící vůči Neslyšícím. Je třeba, aby církevní prostředí dávalo možnost Neslyšícím se vyjadřovat tak, jak oni sami preferují.

Jak jsme ukázali v předcházející kapitole o neslyšících křesťanských společnostech, tak je potřeba vnímat kulturu Neslyšících jako kontext, ve kterém se utvářejí jednotlivá křesťanská společenství. Komunikace, kulturní zvyklosti apod. se různě odrážejí v jednotlivých společenstvích. Čím víc je společenství nezávislé na slyšící církvi, tím víc se přizpůsobuje potřebám Neslyšících. Marcel Broesterhuizen ve svém článku píše, že *hluchota by neměla*

⁸⁸ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. s. 63 - 65

být vnímána jako překážka pro rozvoj víry, ale kontext, ve kterém probíhá rozvoj víry a teologická reflexe.⁸⁹ Broesterhuizen apeluje na program Římskokatolické církve pronikání evangelia do různých kultur. Tím, že se evangelium přiblíží jednotlivým kulturám, setká se s nimi, je pak možné evangelizovat s pokorou. Evangelium se ale nesmí stát nosičem jediné dominantní kultury, která dobývá a pohlcuje ostatní. Křesťanství se má nést do jednotlivých kultur, tak aby mu bylo rozuměno lidmi, kteří v dané kultuře žijí, ale nesmí opustit svůj obsah.

4.4.2 Hluchota v Bibli

Bible jako text není pro Neslyšící snadno přístupná. Tím se ale nenechají odradit a probíhají různé překladatelské snahy do národních jazyků, jak jsem ukázal v předešlé kapitole. V biblickém textu se ovšem nacházejí pasáže, které podle Lewis vedly v dějinách k utlačování Neslyšících (také obecně lidí s postižením). Jak jsem již psal, pasáž z Lv 21,17-21 zakazovala lidem s postižením kněžskou funkce v Jeruzalémském Chrámu. Stejně tak jsem i zmínil zvláštní ochranu lidí s postižením z Lv 19,14.

Hluchota je také v Bibli spojována s modlami. Hospodin je v Bibli popisován jako Bůh, který vidí a dokáže vyslyšet modlitby. V opozici vůči tomuto stojí hluché a slepé modly Ž 115,4-6⁹⁰ nebo Zj 9,20⁹¹. Hospodin je také vnímán jako ten, který způsobuje jednotlivým lidem jejich postižení. Není to nahodilost, život každého člověka je v rukou Boha Ex 4,11⁹². Hluchota je nadále vnímána jako něco, co bude překonáno v Božím království, které nastolí Mesiáš

⁸⁹ BROEHLSTERHUIZEN, Marcel. Faith in Deaf Culture. *Theological Studies*. 2005, 66(2), 305 – 329. s. 325

⁹⁰ Jejich modly jsou stříbro a zlato, dílo lidských rukou. Mají ústa, a nemluví, mají oči, a nevidí, mají uši, a neslyší, mají nosy, a necítí.

⁹¹ A přesto se ostatní lidé, kteří v těch pohromách nezahynuli, neodvrátili od výtvorů svých rukou; nepřestali se klanět démonům a modlám ze zlata, stříbra, mědi, kamene i dřeva, které jsou slepé, hluché a nemohou se pohybovat.

⁹² Hospodin mu však řekl: "Kdo dal člověku ústa? Kdo působí, že je člověk němý nebo hluchý, vidící nebo slepý? Zdali ne já, Hospodin?"

Iz 29,18⁹³ a Iz 35,5⁹⁴. Toto zaslíbení se pak naplňovalo za působení Ježíše Krista, který léčil hluché, slepé, ochrnuté Mt 11,4-5⁹⁵. V dalším textu se budu zabírat přímo textem O uzdravení hluchoněmého z Mk 7,31-37 (Mt 11,5 15,30 -31 Mk 9,25).

Také verš z Ř 10,17⁹⁶, že víra pochází ze slyšení (v Kralickém překladu) může být tako vnímán, jako že audio-orální způsob zvěstování víry je jediný možný. ČEP už pravděpodobně bere v potaz lidi se sluchovým postižením a posouvá význam na slovo *ze zvěstování*. Zvěstovat víru už je možné v ZJ.

I přes tyto různé pasáže, které mohou mít negativní vliv na vnímání Bible Neslyšícími, mají někteří Neslyšící zájem se dozvědět o Evangeliu Ježíše Krista a o dějinách spásy tak, jak jsou zachyceny v Bibli. Rozhodně si nemyslím, že Bible jako celek je pro Neslyšící nevhodná. (jak to např. navrhuje Morris⁹⁷).

4.4.3 Je Bůh N/neslyšící?

Wayne Morris se ptal během svého výzkumu v Birminghamském anglikánském sboru pro neslyšící místních křesťanů, jestli je Bůh neslyšící ve fyzickém smyslu. Stejně jako by byl pro černochoy Bůh černý, pro feministky ženou, pro lidi s postižením postižný apod. Dostal různé odpovědi. Někteří neslyšící mu odpověděli, že Bůh je mimo hluchotu a slyšení, že si rozhodně nemyslí, že by slyšel, nebo neslyšel. Jiní mu řekli, že je Bůh slyšící, ale že používá znakový jazyk. Pro některé fyzická hluchota Boha nebyla vůbec

⁹³ Tehdy se rozevrou oči slepých a otevrou se uši hluchých.

⁹⁴ I uslyší v onen den hluší slova knihy a oči slepých prohlédnou z temnoty a ze tmy.

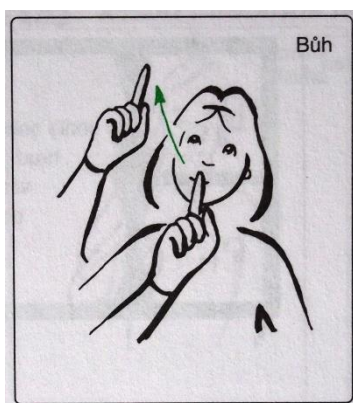
⁹⁵ Ježíš jim odpověděl: „Jděte, zvěstujte Janovi, co slyšíte a vidíte: Slepí vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium.

⁹⁶ BKr: Tedy víra je ze slyšení, a slyšení skrze slovo Boží. ČEP – ze zvěstování

⁹⁷ Srov. MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 104 - 105

problém.⁹⁸ Jestliže jsou Neslyšící a jsou stvořeni k obrazu Božímu, pak i Bůh musí být nějakým způsobem taky Neslyšící. Bůh nemusí být ale fyzicky neslyšící, stačí, když je kulturně Neslyšící. Jak jsme si pověděli v podkapitole 2.2, tak to, že člověk slyšící, ho nemusí automaticky vylučovat z participace na životě Neslyšících. Bůh, který je tedy mimo slyšení a hluchotu, přistupuje za každým člověkem individuálně. Za každým se snaží přijít v jeho komunikačním systému, jak jsme si pověděli v části o videích neslyšících baptistů, kde v jednom byla výpověď: „*Může Bůh znakovat (používat ZJ)? Ano. Bůh může všechno!*“ Nevím, jak čeští neslyšící vnímají hluchotu Boha, ale věří tomu, že s ním mohou komunikovat vlastním jazykem. Myslím, že by bylo zajímavé oblast teologie českých neslyšících zkoumat dlouhodobě a do hloubky.

4.4.4 Modlitba

Obrázek 271 Znak Bůh, Slovník znaků křesťanských pojmů pro

Jak bylo možné vidět z fotografií z mých zúčastněných pozorování mezi křesťanskými neslyšícími, když se neslyšící modlí, tak nesklání hlavu a nezavírají oči na rozdíl od toho, jak to můžeme vidět mezi mnohými slyšícími křesťany. Ti, aby se dokázali soustředit na modlitbu, potřebují se na chvíli odstříhnout od vnějšího vizuálního světa a ponořit se do sebe. Neslyšící potřebuje mít otevřené oči, protože modlitba je komunikací s Bohem. Když spolu neslyšící komunikují, tak neustále udržují oční kontakt, zavření očí znamená přerušování rozhovoru. Stejně tak je v komunikaci neslyšících potřeba umístit osobu v prostoru. V podkapitole o jazyce, jsme si ukázali, že takto je tvořena gramatika ZJ. Stejně tak je potřeba umístit partnera rozhovoru – Boha někam do prostoru. Ve všech církvích, kde se používala ZJ

⁹⁸ Srov. MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 148

při modlitbě, byl znak pro Boha umístěn vpravo nahoře nad hlavou znakovajícího. Neslyšící se hovoru k Bohu dívá vzhůru tam, kam umístil klasifikátor pro Boha. Tam také směřuje veškeré slovní vyjádření modliteb. Obsahově se neliší do slyšících, obsahují vděčnost, chválu, prosby o ochranu atd.

Někteří teologové namítají, že ZJ není vhodným jazykem pro náboženské pojmy, že příliš mnoho znaků odpovídá tomu, jak předmět vypadá ve skutečnosti. Například při znakování slova „Bůh“ se umísťuje Bůh někam mimo osobní prostor člověka nahoru do nebe a že to je nepatřičně odosobňování Boží přítomnosti mezi lidmi.⁹⁹ S tímto názorem nesouhlasím z toho důvodu, že toto je kulturní vyjádření Neslyšících a odpovídá prostorovému uspořádání jejich jazyka. Prostor před znakovající osobou je určen pro lidi na stejné úrovni. Bohu je určen prostor nad člověkem, prostor vyhrazený pro to, co člověka přesahuje. Podle mého názoru je to vyjádření Neslyšících pro transcendentální povahu Boha, který sídlí nějakým způsobem mimo náš svět, a přesto k němu je možné promlouvat. Takto Neslyšící vyjadřují, že je Bůh přesahuje, ale přeci je dostatečně blízko, aby s ním mohli komunikovat.

4.4.5 Ježíš Kristus a Neslyšící

Wayne Morris ze své zkušenosti s neslyšícími křesťany zjistil, že pro Neslyšící je velmi těžké vejít do vztahu s Bohem, protože křesťanská tradice přináší zákaz zobrazování Boha, přináší neviditelného Boha.¹⁰⁰ A Neslyšící, kteří jsou kulturně a jazykově orientováni vizuálně, těžko komunikují s Bohem bez tváře, tak jak se o něm dozvídáme z Bible. Bez obličeje, ze kterého by šlo odezírat a číst emoce, a bez rukou, kterými by Bůh k Neslyšícím promlouval, si těžko lze představit vzájemnou rovnocennou komunikaci. Navíc biblická tradice

⁹⁹ BROEHLSTERHUIZEN, Marcel. Faith in Deaf Culture. *Theological Studies*. 2005, **66**(2), 305 – 329. s. 322

¹⁰⁰ Srov. MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 96 - 98

zvěstuje převážně mluvícího Boha. Jazyk a tradice, která přináší zvěst o Bohu, byly tvořeny slyšícími lidmi pro slyšící, proto se může stát, že tato zvěst bude mít spíš negativní dopad na víru Neslyšících.

Podobně jako Eiesland hledá Boží příklon k lidem s postižením v Ježíši Kristu, tak je pro Neslyšící Ježíš Kristus lépe představitelný. Bůh, který se stává člověkem – Slovo, které se stává tělem, je vhodnější pro komunikaci, protože má svou tvář, má své tělo a je mnohem přístupnější pro Neslyšící než abstraktní Bůh slova. Myslím si ale, že podobný problém můžou mít i slyšící lidé bez ohledu na kulturu a jazyk.

Mnoho Neslyšících lidí se vztahuje k představě Ježíše jakožto vtěleného Boha, protože Bůh, který byl skrytý a jehož obličej nebylo možné vidět, jak bylo popsáno v knize Exodus, se stal viditelným, přítomným mezi námi. Ve vtělení se Bůh viditelně vztahuje k lidstvu a může být viděn všemi a každý se ho může dotknout.¹⁰¹

Neslyšící můžou také svůj vztah k Ježíši Kristu odvíjet z příběhu O uzdravení hluchoněmého z Mk 7,31-37¹⁰². Tento biblický příběh se týká přímo lidí se sluchovým postižením a podle Lewis¹⁰³ a Morrise¹⁰⁴ vedl tento příběh k touze po „normalizaci“, vyléčení hluchoty a nezájmu o to, co vlastně sami Neslyšící chtějí. Neslyšící lidé jsou v tomto příběhu charakterizováni jako nemocní, kteří potřebují vyléčení. Ježíš se nezajímá o jejich vlastní osudy, jejich komunikační potíže a rovnou ho vyléčí. Tento příběh vlastně jen ukazuje, co je Ježíš schopen udělat. Lewis poté představuje různé myšlenky Neslyšících

¹⁰¹ MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 102

¹⁰² Ježíš se vrátil z území Týru a šel přes Sidón k jezeru Galilejskému územím Dekapole. Tu k němu přivedou člověka hluchého a špatně mluvícího a prosí ho, aby na něj vložil ruku. Vzal ho stranou od zástupu, vložil prsty do jeho uší, dotkl se slinou jeho jazyka, vzhlédl k nebi, povzdechl a řekl: „Effatha,“ což znamená ‚otevři se!‘ I otevřel se mu sluch, uvolnilo se pouto jeho jazyka a mluvil správně. Ježíš jim nařídil, aby to nikomu neříkali. Čím více jim to však nařizoval, tím více to rozhlašovali. Nadmíru se divili a říkali: „Dobře všechno učinil. I hluchým dává sluch a němým řeč.“

¹⁰³ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. s. 145

¹⁰⁴ MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 102

kazatelů, kteří kázali na tuto pasáž. Jeden z nich říká, že ten neslyšící nemohl být kulturně Neslyšící, že mohl být ohluchlý, že už někdy slyšel. Kulturně Neslyšící by nechtěl být uzdraven ze své hluchoty, on ji totiž nevnímá jako nemoc.¹⁰⁵ Je zajímavé, že tento příběh chybí ve videích BJB neslyšících a také v překladu Bible bez hranic.

Morris si všímá v tomto příběhu, že se jedná nejen o fyzické vyléčení, ale i zároveň o začlenění do společnosti. Tím, že Ježíš neslyšícího vyléčil, vrátil mu rituální čistotu a schopnost komunikovat s ostatními. Začlenil ho tak zpátky do majoritní společnosti. Morris ze svých rozhovorů s neslyšícími nezjistil, že by je tento příběh nějak zvlášť utlačoval, ale ani že se jím necítí povzbuzeni. Jak Morris, tak Lewis citují neslyšící kazatelku Veru Hunt, která si všímá na tomto příběhu osobního přístupu Ježíše k jedinci, kdy se Ježíš neslyšícího s láskou dotknul a tím ho zahrnul do milující Boží rodiny.¹⁰⁶

Morris si všímá aramejského slova, které Ježíš použil – Effata. Kdo je alespoň trochu obeznámen s odezíráním z úst, tak si uvědomuje, že toto slovo e – fa – ta lze jednoduše odezřít. Ježíš si proto vybral způsob komunikace, kterému by neslyšící mohl rozumět.

Zkusme se ale na tento příběh podívat tak, jak by se mohl stát ve světě Neslyšících. Ve světě, kde nikdo není slyšící, používá se znakový jazyk, zvuky zde nehrají žádnou roli. Ačkoli jsem sám slyšící a s kulturou Neslyšících mám jen krátkou zkušenost, zkusím zde představit toto podobenství, jak by se mohlo odehrát v Neslyšícím světě. Nevím, jak by na tento příběh reagovali sami Neslyšící. Zastávám ale názor, že než hledat v původní biblické verzi jakékoliv náznaky, že Ježíš používá ZJ, že umí odezírat, že nějak gestikuluje, anebo rovnou tento příběh zavrhnout, protože neodpovídá zkušenosti Neslyšících, je

¹⁰⁵ LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. s. 147

¹⁰⁶ MORRIS, Wayne. *Theology without words*. s. 104

lepší se pokusit o interpretaci, která odpovídá kultuře a myšlení příjemce. Při interpretaci biblických textů je důležité hledat, co je ovlivněno kulturou pisatele a co je Slovo Boží, které se zjevuje skrze lidská slova. Nemyslím, že je správnou cestou hledat v lidských slovech chybu a odmítání, ale spíš se pokusit za těmito slovy nalézt Boží Slovo a předat ho tak, aby bylo srozumitelné i člověku z jiné kultury a jazyka.

O uzdravení člověka se staženými rukama

Ježíš se prochází krajinou Týru a Sidonu a tu k němu přivedou člověka, který má od dětství krátké šlachy na rukou, a proto je má stále stažené k tělu jako kdyby byl pořád v křeči. Jeho ruce byly jako svázané. Nemůže pořádně hýbat rukama, a tím pádem nemůže s nikým pořádně komunikovat, jeho znakům málokdo rozumí. Snaží se vyjádřit alespoň pomocí mimiky a horní částí trupu. Rodina se mu snaží vyjít vstříc, ale není to ono. Ježíš si ho vezme stranou od zástupu, dotkne se jeho rukou. Ukáže mu na vlastních rukou, jak se ze zavřených pěstí stávají otevřené dlaně. Ježíš pak pohlédne k nebi a pak na člověka a použije znak pro znakový jazyk. A tu najednou celoživotní křeč v rukou onoho muže povolí a on může používat znakový jazyk. Ježíš mu řekne, aby to nikomu neříkal, ale vyprávění o tomto zázraku se rychle roznese.

4.4.6 Neslyšícím být Neslyšící.

Tímto svým příběhem o uzdravení ve světě Neslyšících bych chtěl poukázat na to, že nestačí Neslyšícím jen překládat slyšící texty a myšlenky, ale je třeba jím vyjít vstříc a povzbuzovat k vlastní tvorbě a teologickému myšlení. Jsem toho názoru, že stejně jako je to s členstvím v komunitě Neslyšících, tak nikdy nemůže slyšící kněz či kazatel plně a bez příměsi předávat Evangelium tak, jak by to dokázal Neslyšící. Pokud by nějaký slyšící křesťan, student teologie, v budoucnu cítil povolání sloužit Neslyšícím, pak je třeba, aby měl na

paměti pasáž z 1 Kor 9,20-22.¹⁰⁷ Jako byl Pavel Židům Židem a pohanům pohanem, tak je důležité být Neslyšícímu Neslyšící. Je třeba poznat jejich kulturu, jazyk a myšlení, nechat Neslyšící, ať o sobě sami rozhodují. Je třeba pokora a touha po porozumění.

¹⁰⁷ Židům jsem byl židem, abych získal židy. Těm, kteří jsou pod zákonem, byl jsem pod zákonem, abych získal ty, kteří jsou pod zákonem – i když sám pod zákonem nejsem. Těm, kteří jsou bez zákona, byl jsem bez zákona, abych získal ty, kteří jsou bez zákona – i když před Bohem nejsem bez zákona, neboť mým zákonem je Kristus. Těm, kdo jsou slabí, stal jsem se slabým, abych získal slabé. Všem jsem se stal vším, abych získal aspoň některé.

Závěr

Základním cílem mé diplomové práce bylo představit teologickou reflexi Neslyšících s ohledem na jejich kulturní a jazykové zvyklosti. Věřím, že toto téma by si zasloužilo více pozornosti, bádání v této oblasti ale není jednoduché. Nese sebou obtíže jazykové bariéry, obav a nedůvěry ze strany neslyšících, protože se běžně setkávají se slyšícími, kteří k nim chovají předsudky a snaží se je „napravit“ a „normalizovat“ je. Ze strany badatele je třeba obezřetnosti a respektu vůči Neslyšícím.

Myslím, že by bylo dobré iniciovat ekumenickou spolupráci na širší úrovni než jen na překladu Bible. Jelikož jsou neslyšící rozesteti v různých denominacích, tak by bylo vhodné se pokusit alespoň jednou za rok o společnou bohoslužbu, na které se budou podílet všechna křesťanská společenství.

Dalším cílem mé práce bylo zmapovat křesťanská společenství, kde svoji víru prožívají neslyšící. Nešlo o hloubkovou sondu do těchto společenství. Pro začátek jsem si zvolil bádání o neslyšících křesťanech co v největší šíři, abych získal vůbec představu, jak tato shromáždění vypadají, jaká mají specifika a jaké panují vztahy mezi nimi navzájem. Výsledky jsem představil ve své práci. Mám za to, že dalším logickým krokem by bylo začít dlouhodobý výzkum v jednom konkrétním společenství a navázat spolupráci s tamními neslyšícími. Vystává otázka, jestli o to vlastně mají sami neslyšící zájem stát se objektem vědeckého výzkumu.

Jsem toto názoru, že by výzkum podobný, jaký vedl Wayne Morris v birminghamském anglikánském společenství, měl smysl i v České republice.¹⁰⁸ Morris se věnoval jednotlivým neslyšícím, hovořil s nimi

¹⁰⁸ MORRIS, Wayne. *Theology Without Words*. s. 45 - 72

o náboženských otázkách, účastnil se bohoslužeb a dalších aktivit onoho společenství. Z toho čerpal pro svoji Theology Without Words.

V České republice (a věřím, že i ve zbytku světa) je stále ještě mnoho práce na vytváření teologických textů (videí) z celé teologické oblasti. Momentálně jsme na počátku překladu biblických textů, kdy se během překladu ustaluje i slovník, což činí překlad mimořádně náročnou ale i mimořádně zajímavou aktivitou. Lidé se nacházejí u zrodu překladu normativních náboženských textů. To v České republice se neděje příliš často. Je zde mnoho příležitostí pro teologickou kreativitu a promýšlení nových cest, jak zvěstovat evangelium do cílové kultury, která je velmi odlišná od té původní. Věřím tomu, že tato práce má smysl, ale je zároveň velmi náročná.

Doufám tedy, že se moje diplomová práce společně s Jamborovou diplomovou prací stanou základními kameny na poli teologické reflexe Neslyšících. Jsme ale oba slyšící a je třeba čekat, proto nelze ani od jednoho z nás očekávat nějaký hluboký vhled. Je třeba si počkat na nějakého Neslyšícího studenta či studentku teologie, kteří budou chtít toto téma dále rozvíjet ze své perspektivy.

Použitá literatura:

BAKER, Charlotte, COKELY, Dennis. *American Sign Language: A Teacher's Resource Text on grammar and Culture*. 4th edition. Washington, D.C. : Gallaudet University Press, 1999.

BROEHSTERHUIZEN, Marcel. Faith in Deaf Culture. *Theological Studies*. 2005, **66**(2), 305 - 329.

CREAMER, Debora Beth. *Disability and Christian Theology: Embodied Limits and Constructive Possibilities*. Oxford (New York): Oxford University Press Inc., 2009. ISBN 978-0-19-536915-1.

CZUMALOVÁ, Anna (ed.). *Tlumočník jako most komunikace mezi slyšícím zdravotníkem a neslyšícím pacientem*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 9788087153871.

EIESLAND, Nancy L. *The disabled God: toward a liberatory theology of disability*. Nashville: Abingdon Press, c1994. ISBN 0687108012.

FILIPI, Pavel. *Pozvání k oslavě: evangelická liturgika*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2011. ISBN 978-80-7017-149-3.

HRUBÝ, J. Kolik je u nás sluchově postižených? *Speciální pedagogika*. 1998, **8**(2). Praha: UK.

JAMBOR, Lukáš. Specifika pastorační práce neslyšících a její současná podoba v České republice. 2010. Katedra Pastorační teologie. Diplomová práce. CTF UPOL.

KOMÁRKOVÁ, Barbara. *Neslyšící – jazyková a kulturní menšina*. Diplomová práce. PedF UK, Praha 2006.

KOUBOVÁ, Marcela. Specifika překladu biblických textů do českého znakového jazyka. Bakalářská práce. FF UK. ÚČJTK. Praha. 2013.

LANE, Harlan L. *Pod maskou benevolence: zneschopňování neslyšící komunity*. Vyd. 1. Překlad Josef Fulka. Praha: Karolinum, 2013. Lingvistika (Karolinum). ISBN 9788024624495.

LEWIS, Hannah. *Deaf liberation theology*. Burlington, VT: Ashgate Pub., c2007. Explorations in practical, pastoral, and empirical theology.

MORRIS, Wayne. *Theology without words: theology in the deaf community*. Burlington, VT: Ashgate Pub., 2008. Explorations in practical, pastoral, and empirical theology.

MOTEJZÍKOVÁ, Jitka. *Co je kultura neslyšících?* Info-zpravodaj: Magazín informačního centra o hluchotě FRPSP. Praha, 2005, 13(4).

MOTEJZÍKOVÁ, Jitka. *Simultánnost v českém znakovém jazyce*. Praha, 2007. Diplomová práce. FF UK. Vedoucí práce Alena Macurová.

NOVÁK, J., KALNICKÁ, V. Šetření zdravotně postižených osob zaplnilo další bílé místo na mapě české statistiky. In: Statistika, 6/2008.

NOVÁKOVÁ, Radka. Rozhovor in Info-zpravodaj: Magazín informačního centra o hluchotě FRPSP. Praha, 2005. 13(4).

NOVÁKOVÁ, Radka. *Kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 9788087153086

PABIAN, Petr. *Jsou neslyšící kulturní menšinou?* Info-zpravodaj: Magazín informačního centra o hluchotě FRPSP. Praha, 2010, 18(1).

SKÁKALOVÁ, Tereza. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. Recenzované monografie. ISBN 9788074356285.

SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, Petra a Lenka OKROUHLÍKOVÁ. Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk; Lexikografie: slovníky českého znakového jazyka. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-91-8.

ŠABACH, Petr. *Kultura Neslyšících*. Praha, 2008. Diplomová práce. FF UK.

YATES Jr., Leo, Deaf Ministry. Marston Gate. Velká Británie, 2015.

Elektronické zdroje:

BSL BIBLE. Deaf Mission [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.bslbible.org.uk/index.html>

Evangelien für Gehörlose. *Deaf Mission* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLtA68r38syjIvpvMNVmMnsg4oF4kKAcM3S>

Historie ČNES. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://ujkn.ff.cuni.cz/ustav/historie>

Motivace osob se sluchovým postižením ke čtení a k návštěvě veřejných knihoven. *Duha* [online]. 2011 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z <http://duha.mzk.cz/clanky/motivace-osob-se-sluchovym-postizenim-ke-cteni-k-navsteve-verejnych-knihoven-pocatek-rozvoje->

O národnostních menšinách [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

První učitele neslyšících. *Ruce.cz* [online]. [cit. 2016-03-18]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/165-prvni-ucitele-neslysicich>

Překlad Bible do ČZJ. *Bible bez hranic* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://biblebezhranic.jeank.cz/index.php/o-projektu?layout=edit&id=36>

Statistika osob se sluchovým postižením [online]. [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/comin/kurz-komunikace-se-sluchove-postizenymi/sluchova-postizeni-a-jejich-statistika>

Specifika tlumočení do českého znakového jazyka pro věřící. *Ruce.cz* [online]. 2010 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/698-specifika-tlumoceni-do-ceskeho-znakoveho-jazyka-pro-verici>

The Bible: ASL Version. *Deaf Mission* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://deafmissionsstore.com/biasltr.html>

Televizní klub neslyšících [online]. Praha: Česká televize, 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/215562221800007/>

MÜLLER, K., *Prosba o vyplnění dotazníku*. [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=2FgSzc8Xjak>

Vesta Dee Sauter. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, z.s.* [online]. [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.cktj.com/vesta-dee-sauter>

www.neslysicikatolici.cz

www.bjbneslysicich.cz

www.lavinahk.cz

www.neslysici.casd.cz

www.jw.org/cse

www.brentwooddeaf.org